

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

Előfizetési felhívás

Tisztelt Olvasóink, Előfizetőink!

Lapunk idén a 27. évfolyamába lép. A folyóirat előfizetési díja a 2018. évre változatlanul 4800 forint.

A lap emailen fizethető elő a számlázási adatok és a megrendelt példányszám megadásával, a Könyvtári Intézet titkárságára, Csaba Attilánénak címezve (csaba.attilane@oszk.hu), s az előfizetésekkel, számlázással kapcsolatos kérdésekkel is hozzá lehet fordulni.

Hagyományos levélben a mellékelt megrendelő űrlap kitöltésével rendelheti meg lapunkat, a szerkesztőség postai címére (3K Szerkesztősége, 1827 Budapest, Budavári Palota F épület) való visszaküldéssel.

Ha már volt előfizetőnk, kérjük, ne feledje el megújítani előfizetését!
Az előfizetés meghosszabbítása nem automatikus.

A nyomtatott lapszámok megjelenésével egy időben az adott szám tartalma teljes szöveggel elérhető elektronikus formában a Könyvtári Intézet honlapján – az előfizetők számára. A hozzáféréshez szükséges jelszót a felhasználónak külön igényelni kell a Könyvtári Intézet titkárságán, Csaba Attilánénál (csaba.attilane@oszk.hu).

Cikkeink a nyomtatott számok megjelenéséhez képest fél éves késéssel olvashatóak az archívumban és az interneten, szabadon hozzáférhető formában.

**Érdeklődésüket, megrendelésüket előre is köszönik
a szerkesztőbizottság tagjai!**

*A Hall Middle School Seed Lending Library katalógusa
Forrás: <http://seedlibraries.weebly.com/how-to-organize-your-seeds.html>*

*A Mesa Public Library magkönyvtárának katalógusa
Forrás: <https://www.meetup.com/en-AU/GardenPool-org/events/242636460/>*

Kapcsolódó cikkünk a 12--25. oldalon található

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

27. évfolyam 1. szám

2018. január

Tartalom

Könyvtárpolitika

Moldován István: Digitalizálás együttműködésben: a jogkezelés jó gyakorlatai 3

Műhelykérdések

Dubniczky Zsolt: Magok a könyvtárban. A mezőgazdaság, a könyvtár és a fenntarthatóság kapcsolata 12

Konferenciák

Mender Ibolya: Civilek a könyvtárakért, avagy hogyan segítheti egy alapítvány vagy egy egyesület a könyvtár munkáját, fejlesztését? 26

Hatvani István: XVII. Országos ODR Konferencia Tatabányán. Fókuszban a MOKKA-ODR felületének olvasói funkciói 35

Az én könyvtáram. Új könyvtári oktatási központ és projektiroda avatása Budapesten 37

Évfordulók

Gaján Éva: A Dumtsa Jenő-emlékév rendezvényei Szentendrén. Helytörténeti programok, nem csak a könyvtárban 39

Extra Hungariam

Borbé Levente: Erdélyi iskolai könyvtárosok a változások éveiben 45

Könyv

Mezey László Miklós: Új egyszerűs országtörténeti monográfia 49

From the contents

Zsolt Dubniczky: Seed libraries. The link between agriculture, library and sustainability (12)

Ibolya Mender: NGOs supporting libraries' development (26)

Levente Borbé: Transylvanian school librarians in the years of change (45)

Cikkeink szerzői

Borbé Levente, a csíkszeredai Márton Áron Gimnázium könyvtárostánára; *Dubniczky Zsolt*, az ELTE BTK Történelmi Intézet Szekfű Gyula Könyvtárának könyvtárosa; *Gaján Éva*, a szentendrei Hamvas Béla Pest Megyei Könyvtár helytörténelmi könyvtárosa; *Hatvani István*, a tatabányai József Attila Megyei és Városi Könyvtár könyvtárosa; *Mender Ibolya*, a HINNLI Alapítvány ügyvezetője; *Mezey László Miklós*, az OSZK ny. munkatársa, a 3K volt főszerkesztője; *Moldován István*, az OSZK E-könyvtári Szolgáltatások Osztályának vezetője

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

**Bartos Éva, Dancs Szabolcs, Fülöp Attiláné, Mezey László Miklós,
Németh Márton, Szeifer Csaba, Venyigéné Makrányi Margit**

Szerkeszti:

Béres Judit

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;
Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Fehér Miklós**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az
Emberi Erőforrások Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alap

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU-ISSN 1216-6804

Moldován István

Digitalizálás együttműködésben: a jogkezelés jó gyakorlatai¹

Írásomban röviden áttekintem a nyilvános digitális tartalomszolgáltatás első lépéseit, különös tekintettel a dokumentumok szerzői jogi rendezésére. Kitérek a szerzői jog alapvetéseire, a jogi tisztázás szükséges és lehetséges eljárására. A hagyományos digitalizálási modellek mellett főként a Magyar Elektronikus Könyvtárban alkalmazott jogkezelési modellt ismertetem példákon keresztül. A gyakorlati bemutatás végén kitérek a jogkezelés veszélyeire és kockázataira is.

A nyilvános digitális tartalomszolgáltatás első lépései

A könyvtárak és más közgyűjtemények jó ideje egyre több energiát fordítanak hagyományos állományaik digitalizálására azok online hozzáférhetőségének érdekében. Egyelőre kevesebb figyelem jut – de egyre inkább előtérbe kerül majd – a digitálisan létrejött (*born digital*) dokumentumokkal való foglalkozásra, ezek gyűjtésére, feldolgozására, megőrzésére és ugyancsak szolgáltatására. A digitalizálás első lépéseiben fontos meghatározni, milyen célból, kiknek, hogyan juttatjuk el a digitális dokumentumokat. Ezek sok későbbi lépést meghatároznak. Nem mindegy például, hogy saját vagy idegen állományt digitalizálunk-e; könyvtáron belül vagy online tesszük-e hozzáférhetővé; a szolgáltatás nyilvános vagy térítéses, jövedelmet eredményez? Amennyiben a digitális dokumentumainkat online, a könyvtár épületén kívül is hozzáférhetővé szeretnénk tenni, ez óhatatlanul is érinti a szerzői jogot.

A digitalizálásra és az online szolgáltatásra több ponton is vonatkozik a szerzői jog, túllépve a könyvtárak hagyományos szabad felhasználásán, ezért fontos tisztában lenni ezek feltételeivel, a szükséges feladatokkal.

A szerzői jog alapjai

Magyarországon 1999-ben újult meg alapvetően a szerzői jogi szabályozás, amely első ízben foglalkozott az előtérbe kerülő digitális világgal és az online hozzáférhetővé tétellel. A korábban hatályos törvényben ezek az esetek nem voltak említve, tehát lényegében szabályozatlan terület volt a hazai internet közel első tíz évében. A megújult, 1999. évi LXXVI. törvény² a szerzői jog legfontosabb elemeit változatlanul hagyta. Az önálló szerzői jogi alkotásokat alapvetően csak a szerző vagy a szerzői jog örökösének *előzetes engedélyével* lehet felhasználni. A felhasználás *szerzői jogdíjköteles* is egyben, amelyről csak a jogtulajdonosok mondhatnak le. A szerzői jogdíj nagyságát, arányát a törvény nem szabályozza, ennek mértéke a felhasználó és a jogtulajdonos megegyezésén múlik. Fontos tisztázni, mivel a magyar „szerzői jog” fogalma megtévesztheti az embereket, hogy szerzői joggal rendelkezik mindenki, aki önálló szellemi terméket alkot. De: „Szerzői jogi védelem alatt áll – az eredeti mű szerzőjét megillető jogok sérelme nélkül – más szerző művének átdolgozása, feldolgozása vagy fordítása is, ha annak egyéni, eredeti jellege van.” (Sztv. 4. § (2)). Tehát egy irodalmi mű esetén szerzői joggal rendelkeznek például:

- a szerző vagy szerzők,
- a fordító,
- a szerkesztő (amennyiben a szerkesztés önálló szellemi munkát jelent),
- az előszó vagy utószó írója,
- a szöveggondozó, a jegyzetek készítője (lásd pl. klasszikus irodalmi szerzők műveinek kritikai kiadásai),
- az illusztrátorok, a fotósok.

A művek felhasználásához egy adott mű, kiadvány összes szerzői jogi érintettjének az engedélye szükséges a törvény szerint. A szabványos könyvtári bibliográfiai feltárás azonban nem minden esetben tartalmazza egy kiadás összes szerzői jogi érintettjét. Még a szerzőket sem minden esetben, amennyiben egy műnek (pl. tanulmány- vagy konferenciakötet, verses antológia) több szerzője van. Így egy mű szerzői jogi érintettjei sok esetben a katalógusrekordból nem, csak a fizikai hordozó kézbevitelével állapíthatóak meg.

Fontos tudatában lenni annak is, mit is jelent egy *mű felhasználása*. A legjobb, ha ezt a szerzői jogi törvényből idézem:

17. § A mű felhasználásának minősül különösen:

- a) a többszörözés (18-19. §),
- b) a terjesztés (23. §),
- c) a nyilvános előadás (24-25. §),
- d) a nyilvánossághoz közvetítés sugárzással vagy másként (26-27. §),
- e) a sugárzott műnek az eredetihez képest más szervezet közbeiktatásával a nyilvánossághoz történő továbbközvetítése (28. §),
- f) az átdolgozás (29. §),
- g) a kiállítás (69. §).

Tehát, ha egy dokumentumot digitalizálunk, az megfelel a „többszörözés” műfelhasználásának. Ha azt közzétesszük az Interneten, akkor az „a nyilvánossághoz közvetítés sugárzással” esete. Könyvtárakban fordul még elő a „terjesztés” felhasználása, amibe beletartozik a dokumentumok haszonkölcsonzése. Ezzel azonban nem foglalkozom, inkább a digitális művek közvetítésére koncentrálok.

A szerzői jog tulajdonosa jogosult engedélyezni a művek felhasználását. Ez a joga azonban nem örökérvényű, hanem egy meghatározott időre szól, utána a szellemi művek köztulajdonba kerülnek. Ez a védelmi idő a jelenlegi magyar és európai uniós szabályozás alapján is a szerzői jog tulajdonosának a halála után 70 évig tart. Ez a szabályozás alapvetően az európai jogkezelésre érvényes. Más szabályok vannak az USA-ban, más védelmi idő van pl. Kanadában, Ausztráliában, ott 50 év. Tehát a művek felhasználása eddig az ideig engedély- és szerzői jogdíjköteles.

A művek felhasználásánál azonban figyelembe kell venni az adott kiadványok kiadóit is. A szerzői jogi törvényben rövid kitétel van a kiadói szerződésekre, amelyeknek keretében a kiadók általában kizárólagos jogot szereznek egy-egy mű kiadására. A *kiadói szerződések*³ vonatkoznak a művek nyomtatott kiadására, de kiterjedhetnek annak online szolgáltatására is. A kiadói szerződéseket egy korábbi miniszteri rendelet 8 évre korlátozta, ez azonban azóta megszűnt.

A művek könyvtári felhasználásának oldaláról azonban az a probléma, hogy sem a kiadói szerződés hatálya, sem az, hogy tartalmazza-e az online felhasználást, nem nyilvános információ. Ezt csak a kiadótól lehet megtudni, amennyiben az még létezik.

A szerzői rendelkezések között fontos megemlíteni még egy viszonylag nem régi jogi szabályozást, az ún. *árva művek kezelését*. Az árva művek fogalmát úgy határozta meg a rendelet, hogy ezek azok, amelyek jogosultja – a felkutatására tett gondos kutatás ellenére – ismeretlen vagy a kiléte ismert ugyan, de tartózkodási helye ismeretlen⁴. Tudniillik régóta problémát okozott a jogvédett művek felhasználásánál, hogy azok nagyobb részének a szerzője vagy annak elérhetősége nem nyomozható ki. Ezért indult el Európai Unió szinten egy olyan jogi eljárás, amely felhasználhatóvá tette ezeket a műveket is. A jogharmonizációnak megfelelően 2014-ben már Magyarországon is jogszabály született az árva művek kezeléséről⁵. A jogkezelés lényege, hogy egy megfelelően gondos nyomozás sikerelensége után, a felhasználási engedélyt bizonyos feltételekkel a Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatalától (SZTNH) kell igényelni. Az árva művek szabályozása a közelmúltban kiegészült a kedvezményezett intézményekre (benne a könyvtárak) vonatkozó kitételekkel. Ez azt jelenti, hogy egy könyvtárnak a gondos kutatás után bejelentési kötelezettsége van az SZTNH-nak, de külön költséget a felhasználási engedély nem jelent számára. Az SZTNH az árva műveket egy nemzetközi adatbázisban rögzíti, s ezek ezután bárki számára meghatározott időre felhasználhatóvá válnak. Az árva művek adatbázisában⁶ bárki utánanézhethet a szolgáltatandó műnek. Az adatbázisban jelenleg az SZTNH bejelentésére 525 magyar mű található. Az igénybejelentések nagyobb része az OSZK-ból érkezett, az ELDORADO szolgáltatás révén, a többi főként a MANDA-ból.

A szerzői joggal kapcsolatban végezetül még megemlítendő a Creative Commons rendszere. A Creative Commons mára egy nonprofit szervezetté vált, amelynek célja a kreatív művek jogszerű megosztása. Az egyik kezdeményezője egy amerikai jogászprofesszor, Lessig Lawrence volt, aki magyar nyelven is megjelent Szabad kultúra - A kreativitás természete és jövője⁷ című könyvében fogalmazta meg a hagyományos szerzői jog problémáit és a lehetséges kiutat, alternatívát. A Creative Commons lényege, hogy a szerzők előre definiált CC licencek⁸ közül választva határozhatják meg művük felhasználásának feltételeit.

A szerzői jogi tisztázás lépései

A fentiek alapján látszik, hogy egy kiadvány digitalizálását az esetek többségében meg kell előznie egy jogi ellenőrzésnek. Ez csak abban az esetben hagyható el, amikor a könyvtár a saját állományában lévő kiadványt digitalizálja, és azt csak a saját épületében lévő terminálokon teszi megtekinthetővé az olvasóknak.

Online hozzáférhetővé tétel esetén azonban a digitalizálást meg kell előznie egy jogi tisztázásnak.

1. Jogvédett-e a mű?

Mindenekelőtt az tisztázandó, hogy egy adott mű összes szerzői jogi érintettje elhalálozott-e és mikor. A szerzők halálozási adatairól átfogó, megbízható forrással igazából nem rendelkezünk, pl. a gépjármű- vagy az ingatlan-nyilvántartással ellentétben. Számos könyvtári és egyéb adatbázisban lehet ellenőrizni azonban egy szerző halálozási évét. Ezt fogja szolgálni a tervezett Nemzeti Személynévtér is, ez azonban még nem áll rendelkezésre. Jelenleg főként az alábbi források használhatóak egy-egy szerző halálozási adatainak kiderítésére:

- OSZK - <http://nektar.oszk.hu>
- MOKKA – <http://www.mokka.hu>
- PIM - <https://opac-nevter.pim.hu/>
- MTMT – <https://www.mtmt.hu>
- VIAF - <http://viaf.org/>
- Wikipédia - <https://hu.wikipedia.org/>
- SZTINH önkéntes műnyilvántartás - <http://epub.hpo.hu/e-kutatas/?panel=Y>
- Hunor - <http://oai.kereso.sztaki.hu/kereso/index.php>

2. Védett-e a kiadás?

A mű szerzői jogi védettsége után fontos kideríteni, hogy az adott kiadás felhasználását védi-e még a kiadói szerződés. Az elmúlt 15-20 évben megjelent kiadványok esetében ez egyre több esetben előfordulhat. Ennél korábbi kiadásoknál nem valószínű, hogy a kiadók online felhasználásra is szerződtek volna a szerzőkkel.

3. A szerzők, jogtulajdonosok elérhetőségének kinyomozása.

Amennyiben kiderült, hogy az adott mű jogvédett, a felhasználási engedélyhez szükséges a szerző(k) vagy jogtulajdonosok elérhetőségének kinyomozása, a szükséges felhasználási engedély beszerzése és a kért szerzői jogdíj megfizetése.

4. Ha a kielégítően gondos nyomozás (ezt is jogszabály írja elő, és dokumentálni kell) nem járt eredménnyel, akkor kezdődhet az **árva művé nyilváníttatás**, ugyancsak a jog-

szabályban meghatározott módon.

Digitális tartalomszolgáltatás a MEK-ben

Az alábbiakban a Magyar Elektronikus Könyvtár (röviden MEK) és egyéb adatbázisaink példáján mutatom be a digitális tartalomszolgáltatás egy lehetséges módját.

A MEK-be kerülő digitalizált tartalom egyik forrása a MEK Egyesület digitalizálásai, illetve digitális tartalom-beszerzései. Az Egyesületen keresztül a MEK, az EPA és a DKA adatbázisok tartalom-bővítését több mint 15 éve támogatja⁹ az Internet Szolgáltatók Tanácsa (röviden ISZT). Az ISZT a kezdetek óta határozottan kikötötte, hogy a támogatását csak tartalom-bővítésre, de szerzői jogdíjra nem lehet fordítani. Néhány éve azt is feltételként szabta, hogy a támogatásából létrejövő digitális dokumentumokat 4.0-ás Creative Commons¹⁰ licenc alatt kell közzétenni, ami szabadon felhasználhatóvá teszi ezeket a műveket, lehetővé téve az átdolgozást és akár a piaci alapú hasznosítást is. Ebből következően – hasonlóan más könyvtárak projektjeihez – a MEK Egyesület is kizárólag a már nem jogvédelem alatt álló művek digitalizálását célozza meg. Jelenleg 15 irodalmi Nobel-díjas szerző műveit és azoknak is a már szabadon felhasználható fordításait digitalizáltatjuk¹¹. Ugyancsak ebből a forrásból szereztük be és tettük közkinccsé pl. az Arcanum által digitalizált és CD-ROM-on megjelent szövegeket, mint pl. Jókai Mór, Mikszáth Kálmán összes műveit, Shakespeare drámáit, vagy a Pallas Nagy Lexikont. Az OSZK Digitalizáló Osztályától kapott, főként megrendelésre digitalizált művek közül is csak a nem jogvédelem alatt álló művek kerülhetnek a MEK állományába, annak nyilvános szolgáltatása miatt.

Más könyvtárakhoz hasonlóan, a MEK-et működtető OSZK osztályon sincs elegendő emberi vagy pénzügyi erőforrás a fent ismertetett jogkezelési folyamat, nyomozás kivitelezésére, szükség esetén szerzői jogdíj fizetésére. A MEK számára külső forrásból eljuttatott digitális kiadványok esetében azonban így is szükséges minden esetben egy jogi ellenőrzés, amennyiben a dokumentum küldője nem rendelkezik annak felhasználási jogaival.

Ha a beküldött dokumentum jogvédelem alatt áll és a küldő a szerzői jog tulajdonosa, úgy régóta a MEK online Irattárából letölthető „felhasználási engedélyt”¹² szoktuk használni a jogtulajdonos hozzájárulásának rögzítésére. Nem egyedi szerzők, hanem intézmények (pl. kiadók, egyetemek, kutatóintézetek, egyesületek) esetében pedig egy általános „együttműködési megállapodás”¹³ biztosítja a művek átvételét és szolgáltatását. Hasonló megállapodást¹⁴ kötünk folyóirat kiadókkal online periodikák archiválására, továbbá az egyedi képi dokumentumok¹⁵ esetében is. Mivel mindhárom adatbázisunkban Dublin Core alapú metaadat szerkezetet használunk, mindegyikben rögzíteni tudjuk a dokumentum jogi védeltségét a dc.rights mezőben. Ezeket a jogi megjegyzéseket csak egy idő után kezdjük el használni, ezért ez a mező nincs minden esetben következetesen kitöltve.

Az OSZK-ban a MEK-et üzemeltető osztályon szűk digitalizáló kapacitás áll a rendelkezésünkre alkalmi kérések teljesítésére. Jelenleg egy közfoglalkoztatott dolgozik egy Plustek OpticBook 3800 könyvkímélő síkágyas szkennelvel, amelyet a MEK Egyesület vett. Alkalmanként kapunk segítséget a Digitalizáló Osztálytól is, azonban az ő munkájuknál a külső, fizetős megrendeléseknek van mindig elsőbbsége.

Jogkezelés a MEK-ben

Mint már említettem, nincs igazán emberi kapacitásunk szerzői jogtulajdonosok utáni nyomozásra, se anyagi háttérünk szerzői jogdíjak fizetésére. A külső forrásból kapott dokumentumok esetében a fent ismertetett szerzői ellenőrzést ugyan elvégezzük az említett adatbázisok alapján. A jogtulajdonosok felkutatására, engedélyek beszerzésére azonban nincs igazán idő, energia, ahogyan – feltehetően – más könyvtárnak sem.

Többször előfordult azonban, hogy a szerzők olyan műveiket szerették volna elérhetővé tenni a MEK-en keresztül, amelyeknek nem volt még semmilyen digitális változata. Ebben az esetben korlátozott mértékben tudjuk vállalni a digitalizálást annak fejében, hogy a felhasználási engedélyt megkapjuk a jogtulajdonostól. Így kerültek a MEK-be pl. Sólyom László, Surján László, Papp Tibor, vagy Varga Csaba művei. Sólyom Lászlónak *Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon*¹⁶ című könyve esetében például a szerzőtől kölcsönkaptott, általa saját kezűleg javított példányt szkenneltük a kiadó (Osiris) engedélyvel.

Egy érdekes és jellemző eset volt, amikor egy tankönyv szerzői kérték a háromkötetes kiadványuk digitalizálását és online szolgáltatását.

Természet, tudomány, történet / Both Mária, Csorba F. László
Budapest : Nemz. Tankvk., 2003-2011, 3 kötet
<http://mek.oszk.hu/16800/16816>

A digitalizálás megkezdése előtt némi levelezéssel sikerült a kötetek digitális változatait megszerezni a kiadótól.

 mek.oszk.hu	<p>Both Mária - Csorba F. László Természet, tudomány, történet</p> <p>Történelem, helytörténet/Művelődéstörténet (művelődéstörténet, tudománytörténet, természettudomány, természetfilozófia, tudományfilozófia)</p> <p><small>"A püthagoreusok meg voltak győződve arról, hogy a zene, a geometria és az anatómia arányai nem véletlenül esnek egybe. hanem egy általános, az egész világra kiterjedő összefüggérendszer megnyilvánulásai. Ennek tanulmányozását, az ebben való elmélyülést nevezték eredetileg matematikának."</small></p>	
SZERZŐI JOGOK	MEGTEKINTHETŐ VERZIÓK: <input type="button" value="súgó"/>	FÜLSZÖVEG
KATALÓGUS-CÉDULA	HTML Word RTF PDF * PRC DjVu	OLVASÓI VÉLEMÉNYEK
KERESÉS A MEK-BEN	ZIP-PEL CSOMAGOLT VERZIÓK: <input type="button" value="súgó"/>	KAPCSOLÓDÓ OLDALAK
KÖNYVKERESÉS	INFORMÁCIÓ 2017-04-13 FORRÁS	SZÁMLÁLÓ: 1144

A jogvédett művekkel történő tartalom bővítésnek másik esete, amikor nem a szerzők, hanem szakemberek, oktatók, kutatók kérnek, ajánlanak műveket digitalizálni. Ilyenkor is vállaljuk a digitalizálást abban az esetben, ha a javaslattevők – kapcsolataik révén – gondoskodnak a szükséges szerzői jogi felhasználási engedélyekről. Így például Madas Edit, az MTA-OSZK Res Libraria Hungariae Kutatócsoport tagjának a kérésére digitalizáltunk több irodalomtörténeti művet, pl.

Horváth János: A magyar irodalom fejlődéstörténete

Budapest : Akadémiai Kiadó, 1980

<http://mek.oszk.hu/16900/16985>

<http://mekosztaly.oszk.hu/indigo/dmekteljes.php?azon=023070>

Egy másik hasonló, jellemző példa, amikor a Recski Szövetség Egyesülettől¹⁷ Haraszti Katalin keresett meg bennünket azzal a kéréssel, hogy digitalizáljuk és tegyük online hozzáférhetővé a recski túlélők visszaemlékezéseinek kevés példányszámban megjelent köteteit. A könyvek szerzőitől vagy azok örököseitől Haraszti Katalin szerezte meg a szükséges felhasználási engedélyeket, míg a digitalizálást és a szolgáltatást a MEK-en keresztül már az OSZK-ban végeztük.

Hasonló jogkezelési eljárást folytatunk az Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis esetében a digitális folyóiratok archiválása kapcsán. A jogvédett kiadványok esetén a folyóirat szerkesztőségével, a jogtulajdonosokkal hosszú távú együttműködési megállapodást kötünk a kiadványok archiválására és szolgáltatására. Van példa itt is arra, hogy a jogtulajdonosok digitálisan rendelkezésre nem álló régi kiadványaikat szeretnék szolgáltatni, ezért előzetesen digitalizáltatják ezeket a tartalmakat. Például az Erdészeti Lapok¹⁸ több mint 110 évfolyamát az Országos Erdészeti Egyesület a MEK Egyesülettel digitalizáltatta, majd adta át az OSZK-nak szolgáltatásra. A gyarapodás azonban folyamatos, mivel a lap közelmúltbeli számai már online is megjelennek, és az EPA adatbázisba így már ezek a digitális változatok kerülnek fel. A sikeres együttműködés után az Erdészeti Egyesület¹⁹ később más szakfolyóiratait is digitalizáltatta.

A jogvédett online folyóiratok EPA-ban való szolgáltatásának egy speciális esetét 2015-ben kezdtük el az OSZK-ban. Mivel előzőleg az NKA előírta a támogatott nyomtatott folyóiratoknak az online archiválást és nyilvános szolgáltatást, ebbe a kötelezettségbe sikerült felvenni az OSZK EPA szolgáltatását. Azóta minden folyóirat-támogatási pályázatban²⁰ az NKA kötelezően írja elő a támogatott folyóiratok számára, hogy együttműködési megállapodást kössenek az OSZK-val, és engedélyezzék az EPA adatbázisban való archiválást és szolgáltatást bizonyos idő elteltével.

A képi dokumentumok egyedi engedélyezése szükséges alkalmanként a Digitális Archívum (DKA)²¹ adatbázisunkban is. Ebben egyrészt online, nyilvánosan elérhető, CC licenc alatt szolgáltatott dokumentumokat, másrészt már nem jogvédett digitalizált könyvek, sajtótermékek illusztrációit gyűjtjük, dolgozzuk fel. Alkalmanként előfordul, hogy fotósok, képzőművészek (pl. Benyó Ildikó, H. Csongrády Márta, Gyulai Líviusz, Németh Andrea, Szabados Jenő, Váli Dezső) alkotásait kapjuk meg szolgáltatásra. Ilyenkor a fentiekhez hasonló módon egyedi felhasználási engedélyeket kérünk az egyes művészekről vagy örököseiktől. Mivel a közelmúltban elkezdtünk gyűjteni infografikákat és prezentációkat is, ezeknél kénytelenek vagyunk levelezéssel az online szolgáltatókon keresztül egyedi felhasználási engedélyeket szerezni ezekhez a jogvédett dokumentumokhoz.

A nyilvános online szolgáltatásokat biztosító egyedi felhasználási engedélyeket és együttműködési megállapodásokat évek óta az OSZK irattára gyűjti és őrzi. A fent ismertetett gyűjtemények éppen abban térnek el az OSZK-ba kötelezpéldányként érkező elektronikus dokumentumok gyűjteményétől²², hogy míg az utóbbi esetében csak könyvtáron belül hozzáférhetőek a dokumentumok, addig az előzőekben ismertetett gyűjtemények (MEK, EPA, DKA) nyilvános hozzáférhetőek távolról is, köszönhetően a védett dokumentumok engedélyeztetésének.

Metaadatok felhasználási jogai

A dokumentumok mellett érdemes szót ejteni a metaadatok felhasználási jogosultságáról is. Egyrészt az OSZK évekkel ezelőtt elkezdett foglalkozni az Open Data mozgalom²³ irányelvei mentén a bibliográfiai adatai nyilvánossá tételével. Másrészt egy korábbi Európai Unió projekt révén az OSZK is aláírta az Europeana Data Exchange²⁴ Agreement nevű egyezményét. Ennek megfelelően digitális könyvtári szolgáltatásainkban is törekedtünk arra, hogy ne csak a dokumentumaink, de a metaadataink, a dokumentumokról készített rekordok is nyilvánosak, felhasználhatóak legyenek. Így a teljes MEK²⁵, valamint a DKA²⁶ adatbázis rekordállománya letölthető CC 1.0-ás, public domain licenc alatt többféle formátumban (pl. XML, qDC, RDF).

Problémák, lehetőségek

A nyilvános szolgáltatás jogi rendezése kapcsán azonban problémák is merülhetnek fel.

- **Felhasználási engedélyek visszavonása**

A szerzői jogi törvény a szerzőknek, jogtulajdonosoknak lehetőséget ad arra, hogy a megadott felhasználási engedélyüket visszavonják. Ez a MEK gyakorlatában is többször előfordult, így korábban már szolgáltatott műveket kellett kivonni a nyilvános szolgáltatásból. (Pl. Fábri Péter, Serdián Miklós, Válas György könyveit.)

- **Hibák, elmulasztott engedélyek**

Még oly gondos szerzői ellenőrzés esetén is előfordulhat, hogy egy-egy jogvédett szerző műve engedély nélkül kerül a nyilvános szolgáltatásba. Például azért, mert nem sikerült megállapítani a szerző halálozási adatait, vagy mert a szolgáltatás megkezdése, a jogi rendezés után változott a szerzői jog. Ilyenkor felszólítás után rögtön intézkedtünk a problémás jogvédett művek nyilvános szolgáltatásából való eltávolításáról. Ilyen esetekben a „notice and takedown”²⁷ jogi szabályozás szerint így kell eljárni. (Ez történt például József Attila és Rejtő Jenő műveinél). Hasonló szabályozást találtunk több külföldi könyvtár, pl. a British Library gyakorlatában²⁸ is.

Összegzőképpen fontos hangsúlyozni, hogy a könyvtárak alapvetően nonprofit szolgáltatás keretében, közszolgáltatásként végzik a munkájukat. Küldetésük és céljuk az írott kulturális örökség megőrzése és minél szélesebb körű terjesztése. A 21. században ennek egyik, ha nem a leghatékonyabb eszköze az internet. Itt azonban feltétlenül figyelemmel kell lennünk a szerzői jogra, a szerzők, jogörökösök érdekeire. Nem könnyű, de fontos és lehetséges egyeztetni a könyvtári értékeket, célokat a szerzői jog mindenkori szabályozásával. A MEK fentebb ismertetett modellje tehát alapvetően az, hogy a jogvédett művek esetében rendezzük a nyilvános szolgáltatás jogi kereteit, hasonlóan ahhoz, ahogyan a felsőoktatási intézmények, kutatóintézetek repozitóriumában gyűjtik az oktatók, kutatók tanulmányait, munkáit. A helyi szerzőkkel közvetlen kapcsolatot teremtve ez a lehetőség rendelkezésre áll a közkönyvtáraknak is. Így ezen a módon minimális költséggel és munkával lehet biztosítani, hogy ne csak a régi, száz éves digitalizált anyagokkal, hanem a 20. század és napjaink nagyobb érdeklődésre számot tartó kiadványaival is bővíthessük a digitális szolgáltatásainkat.

Jegyzetek

1. Az előadás a 12. Országos Könyvtári Napok – 46. Komárom-Esztergom Megyei Könyvtári Hét Csak (jogtiszta forrásból. Források és forráskezelés a digitalizáció korában c. konferencián hangzott el. 2017. október 2. József Attila Megyei és Városi Könyvtár
 2. https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99900076.TV (Utolsó megtekintés: 2017.10.29.)
 3. <http://szerzoijog.com/kiadoi-szerzodesek/> (Utolsó megtekintés: 2017.10.29.)
 4. <https://www.sztnh.gov.hu/en/mivel-fordulhatok-a-hivatalhoz/szerzoi-jogi-vedelem/arva-muvek> (Utolsó megtekintés: 2017.10.29.)
 5. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1400138.KOR (Utolsó megtekintés: 2017.10.29.)
 6. <https://euipo.europa.eu/orphanworks/> (Utolsó megtekintés: 2017.10.29.)
 7. <http://mek.oszk.hu/03200/03207>
 8. <https://creativecommons.org/> (Utolsó megtekintés: 2017. október 29.)
 9. <http://mek.oszk.hu/joomla/index.php/palyazatok>
 10. <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>
 11. Pl. Rabindranath Tagore: Növekvő hold. Elérhető: <http://mek.oszk.hu/17400/17439>
 12. <http://mek.oszk.hu/html/irattar/engedely.htm>
 13. <http://mek.oszk.hu/html/irattar/kiadoi.htm>
 14. <http://epa.oszk.hu/html/irattar/egyuttmukodesi.htm>
 15. <http://dka.oszk.hu/html/irattar/dka-engedely.rtf>
 16. <http://mekosztaly.oszk.hu/indigo/dmekteljes.php?azon=017503>
 17. <http://www.recskiszovetseg.hu/> (Utolsó megtekintés: 2017. november 1.)
 18. <http://epa.oszk.hu/01100/01192>
 19. http://www.fataj.hu/2014/11/182/201411182_OEE-OSZK-konf-erdesztortenet-online.php
 20. http://www.nka.hu/archivum/palyazati_felhivasok/folyoirat-kiadas_160204 továbbá <http://www.oszk.hu/hirek/bovulo-digitalis-tartalmak> (Utolsó megtekintés: 2017.11.01.)
 21. <http://dka.oszk.hu>
 22. <http://oszkdk.oszk.hu>
 23. http://archiv.magyarmuzeumok.hu/muhely/3687_open_data_a_konyvtarban (Utolsó megtekintés: 2017.11.01.)
 24. <https://pro.europeana.eu/page/the-data-exchange-agreement> (Utolsó megtekintés: 2017.11.01.)
 25. <http://mek.oszk.hu/html/export.html>
 26. <http://dka.oszk.hu/html/export.html>
 27. https://en.m.wikipedia.org/wiki/Notice_and_take_down (Utolsó megtekintés: 2017.11.01.)
 28. <http://www.bl.uk/aboutus/terms/notice/> (Utolsó megtekintés: 2017.11.01.)
-
-

Dubniczky Zsolt

Magok a könyvtárban

A mezőgazdaság, a könyvtár és a fenntarthatóság kapcsolata¹

*„Si hortum in bibliotheca habes, nihil deerit.”
(Marcus Tullius Cicero: Epistulae ad Familiares, lib. IX, epist. 4.)*

A mottóul választott Cicero-idézetet legtöbbször úgy fordítják magyarra vagy más nyelvekre, hogy „ha van egy kerted és egy könyvtárad, akkor mindened megvan, amire csak szükséged lehet”. Az élet teljességét jelző bölcs mondással is felér mindez, melynek értelmében a könyvtár az ember szellemi igényét elégíti ki, míg a kert a létfenntartást biztosító fizikai táplálékot szolgáltatja. De mi történik akkor, ha a kettő, a kert és a könyvtár összekapcsolódik egymással?

A 2010-es évektől kezdődően egy új könyvtártípus elterjedését vehettük észre. Az intézmény a zöld könyvtárból nőtte ki magát, jelenleg leginkább a zöld könyvtárak részeként működik, a fenntartható fejlődés célkitűzéseit szolgálja és a mezőgazdasági termeléshez kapcsolódik. A könyvtáraknál megszokott hagyományos szolgáltatásokkal rendelkezik: gyűjtés, őrzés és tárolás, a hozzáférés biztosítása, gyűjtőköre viszont nem az évszázadok óta megszokott dokumentumokra, jórészt könyvekre terjed ki, hanem a mezőgazdasági termelés nélkülözhetetlen elemére: a vetőmagokra. Ebből ered angol elnevezése is: *seed library*.

Bár új keletű intézményről van szó, mégsem előzmények nélküli, s jórészt úgy is fogalmazhatnánk, hogy szinte az emberiséggel egyidős. Ugyanis annak az ősi, napjainkig is meglévő gazdálkodási formának az intézményesülése és közösségivé válása, amely az ember és a természet szoros, az ember és a mezőgazdaság tudatos, egyúttal kölcsönös, fenntartható kapcsolatára vonatkozik. Arra a föld és természet szeretetével egybefonódó

értékszempléltre épít, amely által az ember tiszteli és (meg)becsüli a természet adta forrásokat, s nem uralkodóként, hanem jó sáfárként kezeli azokat. Mióta gazdálkodó ember az ember, az adott évben betakarított termés egy részét a következő évre félreteszi, hogy újból vetni, majd aratni tudjon, és a létfenntartását biztosítsa. Tapasztalatból adódó szakértelemmel válogatja és rendszerezi a magokat, hogy a terméshozásra legalkalmasabbak kerüljenek ismét a termőföldre. A magkönyvtár részben ezt a szellemi örökséget eleveníti fel, miközben a XIX. században megalakuló magbankokkal mutat rokonságot. Az ekkor létrejött első magbankok,² valamint a 2008-ban a norvégiai Spitzbergákon létesített *Nemzetközi Magbunker (Svalbard Global Seed Vault)*³ célja a biológiai sokféleség, a biodiverzitás fenntartása és megőrzése. Ugyanezt szolgálja a magkönyvtár is, de a magbankoktól eltérő módszerekkel.

A magbankok elsősorban hűtőházakhoz kapcsolódnak és a legújabb tárolási technológiákat alkalmazzák bennük, amelyek mesterséges körülmények között hosszú távon keresztül képesek biztosítani és megőrizni az egyes magvak csíráképeségét. Ezzel szemben a magkönyvtárnál a magvak megőrzésével kapcsolatos hagyományos, családi generációkon átívelő, apáról fiúra szálló tudás dominál és az egyszerű tárolási technológiákat helyezik előtérbe.

Egy magbank esetében a biztonság az egyik legfontosabb tényező, hogy a megőrzés alatt álló magvakat és génállományt megvédjék a lehetséges megsemmisülés vagy kipusztulás ellen. A magkönyvtár azonban épp ellenkezőleg dolgozik, hiszen számára a terjesztés, a szabad hozzáférés biztosítása a legfőbb cél. A biztonsággal és az elzárással szemben a „szabadságra” helyezi a hangsúlyt. Erre utal az elnevezésbeli különbség is, hiszen a bankhoz az őrzést, a védelmet, a hosszú távú biztonságot társítjuk, míg a könyvtár inkább a szabadságot és a közösséget, valamint a közösséggel való kapcsolatot jelenti. S talán nem utolsó különbség az sem, hogy a magbankok mint nemzeti vagy nemzetközi intézmények, komoly kormányzati támogatásban részesülnek, a napjainkban terjedő magkönyvtárak viszont jórészt az önkéntességen, a kreativitáson, a fenntarthatóság és a biodiverzitás megőrzése iránti elkötelezettségen és az emberek közötti összefogáson alapulnak.

Persze felmerülhet a kérdés, mi értelme van mindennek? Miért szükséges menteni és védelmezni a magokat, s mi célt szolgálhat a magkönyvtár létrejötte?

A magok sokféleségének megőrzése a genetikai sokféleség, a biodiverzitás, az életteljesség és életgazdagság megőrzését szolgálja, ami egyben az egyediség megőrzését és fenntartását is jelenti. Mindez az élet alapvető eleme, létfenntartásunk egyik kulcsfontosságú tényezője és az egyes populációk, fajok, de még magának az emberiségnek is a fennmaradását szolgálja. Nem kell különösen bizonygatni, hogy a biológiai sokféleség az evolúció egyik alapvető faktora, hiszen a természetes szelekció folyamatában azok a közösségek maradnak fenn, amelyek kellő változatosságban vannak jelen, s így mindig rendelkezésre állnak olyan egyedek, amelyek a kiválasztódás révén a faj fennmaradását és a továbbélését biztosítják. A sokféleség és az egyediség megőrzése egy önmagát generáló és fenntartó folyamat, hiszen számos olyan példát lehetne említeni a növény- és állatvilágból, amelyek kölcsönös egymásrautaltságban élnek egymással, s az egyik kihalása egyúttal a másik pusztulását is okozza.

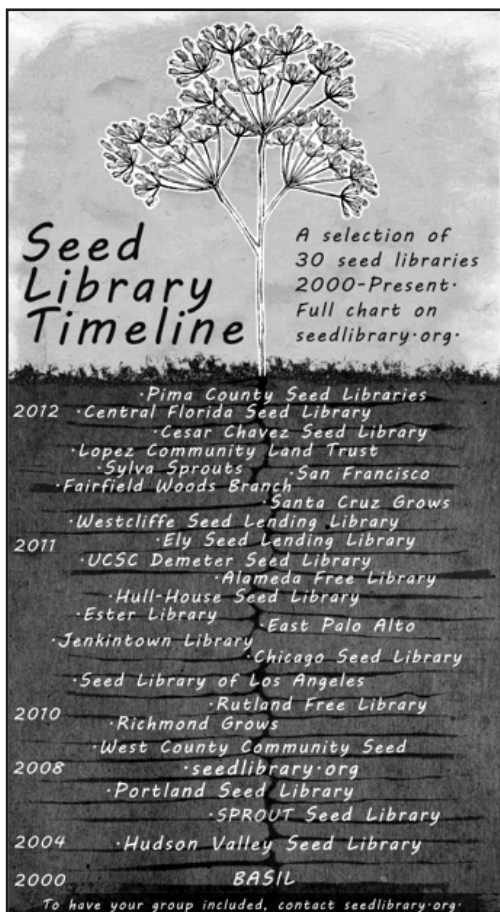
Az egyes országok és helyi közösségek kulturális öröksége sok mindentől tevődik össze, az identitást megalapozó és erősítő természeti és társadalmi erőforrások egyaránt

az építő elemek közé sorolhatóak. Az érintetlen vagy az ember társadalmi tevékenysége folytán formált természeti terület éppúgy, mint az ember által létrehozott és működtetett szellemi és materiális javak. Ebbe az örökségbe kevésbé látványos formában, de a magvak is beletartoznak. Azok a termést érlelő magvak, amelyek végső soron az adott helyi közösség ételmének és az azokból készült ételeinek sajátos zamatáért és ízvilágáért felelősek, ami a máshol is megtalálható javaknak egyediséget, sokszor különlegességet, valamint ebből képződő lokális értékeket kölcsönöznek.

Hasonló célokat szolgál a magkönyvtár is. Létrejött és működése szerepet játszik a biodiverzitás, a genetikai és kulturális sokszínűség fenntartásában, a tájfajta növényvilág megőrzésében, ugyanis a nagyüzemmel szemben a kis helyi közösségekre, jórészt az egyes családokra, felhasználókra épít, akik az élőmunkájuk által a legalkalmasabbak arra, hogy az életgazdagságot megőrizzék és sokoldalúan felhasználják.⁴ A magkönyvtár kialakulása a biotechnológia monopolizációjának és a monokulturális jellegű mezőgazdaságnak a szerepét csökkenti. Az állandó magcsere révén a helyi közösség a könyvtár segítségével, egyszerű tárolási technológiákkal, a helyi klímához alkalmazkodó vetőmagoknak jórészt megbízható forrásból származó széles választékát tudja frissen tartani és széles körben megosztani. A pozitív hatásai között külön kiemelandó: azzal, hogy növeli a hozzáférést az egészséges élelmiszerekhez, az ember egészségét szolgálja, egyúttal pedig értékszemléltre is nevel. A növénytermesztés révén ugyanis együttműködünk a természettel, rendszerességgel részt veszünk annak éves ciklikusságában és körforgásában, ami egyrészt segíti a körülöttünk lévő világ és benne saját helyünk megértését, másrészt pedig ráébreszt bennünket a természet értékeinek a tiszteletére és megbecsülésére, ami napjainkban a természettől egyre inkább elszakadó és városokba költöző emberiség természeti világgal való kapcsolatának újjáépítésében játszhat kulcsfontosságú szerepet. Ezzel a társadalmi hatással függ össze a közösségteremtő képessége is. Manapság a zöld könyvtáraknak az egyik meghatározó szerepe a környezettudatos közösségek megképződésének elősegítése és támogatása, valamint a kialakult és meglévő közösségek fenntartása és bővítése. Ugyanakkor ne feledjük azt sem, hogy a magkönyvtár a helyi, különleges és egyedi vetőmagok hozzáféréseinek biztosításával, a növénytermesztéshez kapcsolódó programokkal egy olyan értékorientált közösséget tud megteremteni, amelynek a fennmaradása és bővülése egyúttal a magkönyvtár fennmaradását is hosszú távon szolgálja.

Az első magkönyvtárak a 2000-es években jelentek meg az Egyesült Államokban. 2000-ben alakult a *BASIL (Bay Area Seed Interchange Library)* a Berkeley Ecology Center részeként,⁵ amely a gazdálkodók, közösségi kertészek támogatására jött létre a tapasztalatok, információk kicserélése, megosztása céljából. A 2008-ban létrejött *Hudson Valley Seed Library* könyvtárosok ötletéből fakadt még 2004-ben, amikor Ken Green, a New York, Public Library Gardiner könyvtárosaként egy Valley Educational Seed Saving Exchange and Library (VESSEL) projekt keretében indította el a magkönyvtárát. A projekt sikerét mutatja, hogy 2016-ra a kezdeti vállalkozás Hudson Valley Seed Company néven ma már egy jól működő üzletgárgá nőtte ki magát.⁶ A kezdetben talán lassan, a 2010-es évektől viszont erőteljesen szaporodó könyvtárak között külön említést érdemel a 2010-ben létrehozott *Richmond Grows Seed Lending Library*,⁷ amelyet Rebecca Newburn alapított Catalin Kaserrel. Emellett Rebecca Newburn személye azért is kiemelkedő az új könyvtártípus történetében, mert egyrészt az egyedi kezdeményezések összefogására, egyfajta hálózat

kialakítására törekszik, másrészt pedig honlapjának segítségével minden olyan információt megoszt, amelyek az új könyvtárak kialakítását segítik elő.⁸

A magkönyvtárak létrejötte az Egyesült Államokban

Forrás: <http://budsonvalleyseed.com/blog/the-seed-library-movement-from-roots-to-bloom/>

Napjainkban ez a könyvtártípus elsősorban az Egyesült Államok területére lokalizálódik, de találkozhatunk már vele Kanadában, s Európán belül Németországban is. Az intézmény népszerűségének mutatói között említhetjük, hogy 2015-ben egyrészt könyv született róla, másrészt pedig nemzetközi fórumot is tartottak a témával kapcsolatban. A korábban östermelőként (*market gardener*) is dolgozó Cindy Conner célja elsősorban az volt, hogy feltérképezze, bemutassa és számot adjon erről az újonnan megjelenő intézményről. Könyve⁹ a közösségi programokon keresztül történő magmegőrzés gyakorlati útmutatója kíván lenni, melyben a magkönyvtár létrehozását követhetjük nyomon lépésről lépésre, miközben meglévő példák, jól működő könyvtárak és hasonló jellegű kezdeményezések bemutatására törekszik.

Az amerikai Arizona állambeli Tucson városában 2015-ben rendezték meg a máig első magkönyvtári fórumot. A három napos, május 3. és 6. között zajló rendezvény számos

érdeklődőt – szakmabelit és laikust egyaránt – vonzott a városba, akik érdekes és változatos programokon, konferenciákon, workshopokon, termék- és könyvtárbemutatókon vehettek részt.¹⁰

Mivel egy igencsak új keletű intézményről van szó, a könyvtártudomány még nem „azonosította” ezt a könyvtártípust, azaz még nem született róla egy általánosan elfogadott meghatározás. A definiálása jórészt azért is nehéz, mert a magkönyvtárakból sokféle létezik, s így az általánosításuk nem könnyű feladat. Az angol és amerikai értelmező szótárakban (Oxford, Webster) nem szerepel a kifejezés, és a világhálón fellelhető Könyvtár- és információtudományi szótárban (*Online Dictionary for Library and Information Science (ODLIS)*)¹¹ is egyelőre kár keresnünk. A Wikipédiában már megtalálható,¹² amely alkalmas arra, hogy kezdeti ismereteket szerezzünk az intézménnyel kapcsolatban. Mivel Magyarországon tudomásunk szerint még nem létezik ez a könyvtártípus, hiába is kutatnánk bármiféle meghatározás vagy gyakorlat után.

Az intézmény definiálása során a következőket érdemes figyelembe venni. Mivel könyvtárról van szó, a könyvtárak működési gyakorlatát követi, ami a gyűjtésből és rendszerezésből, a tárolásból és megőrzésből, valamint a terjesztésből és a szabad hozzáférés biztosításából áll. Elnevezése arra a termékre vonatkozik, amely a gyűjtőterületébe tartozik. Vetőmagokat gyűjt, függetlenül attól, hogy azok kultur- vagy haszonnövények családjába tartoznak. Mindemellett az intézmény jórészt két célt szolgál: egyrészt a biodiverzitás megőrzését, ami tulajdonképpen életre hívta; másrészt pedig a (helyi) közösség építését, ami a társadalmi szerepére utal.

Mindezek alapján a következő definíciót adhatjuk róla: a magkönyvtárak olyan, jórészt (zöld) könyvtárakban működő, ritkább esetben más intézményhez kapcsolódó központok, amelyek egy (helyi) közösség segítségével a magokat gyűjtik, rendszerezik és tárolják, valamint megosztják a biodiverzitás megőrzése céljából.

A legáltalánosabb elnevezése a – már említett – *seed library*, amit röviden magkönyvtárként fordíthatunk magyarra, a vetőmagkönyvtár viszont egy pontosabb és egyértelműbb meghatározás. Az angol elnevezések között ezen kívül szerepel még a *Community Seed Bank* és a *Seed Sanctuary* is. Az előbbi a magbankokkal való rokonságra utal, amelynek az elzártságával szemben a könyvtár közösségi jellegét és szerepét emeli ki.

Fontos kiemelni a magkönyvtárakkal kapcsolatban, hogy nevükből ugyan azt sejtethetnénk, hogy önállóan működő intézményről van szó, de mégsem! Jelenleg ez a könyvtártípus egy adott, leginkább a környezettudatosságot és fenntarthatóságot felvállaló zöld könyvtár – főleg közkönyvtár vagy agrárjellegű könyvtár – részeként működik, és a könyvtár belső terében helyezkedik el. Leginkább a könyvtár forgalmas helyén található, ahol megfelelő publicitást kap, és a felhasználók könnyen megtalálják. Sokszor ezt a forgalmas helyet összekapcsolják a könyvtárnak a kertészeti és fenntarthatósági gyűjteményével, a könyvtár ilyen vagy más jellegű zöld pontjával, és a magkönyvtárat az ilyen tematikus állományok, könyvsarkok mellett vagy közelében helyezik el. Így azok a felhasználók, akik a kertészkedés iránt érdeklődnek, egyből szembesülhetnek a könyvtár új részlegével, másrészt pedig akik a magkönyvtárat keresik fel, rögvest találhatnak a magok termesztésével és a növények gondozásával kapcsolatos (szak)irodalmat, ismeretterjesztő kiadványt.

A Richmond Grows Seed Lending Library

Forrás: <https://seeddiversity.wordpress.com/portfolio/richmond-grows-seed-lending-library/>

Emellett a magkönyvtár működhet tudományos intézmény, egyetemek, botanikus kertek vagy kutatóintézetek mellett, de inkább csak kuriózumként és ritkaságként előfordulnak múzeumi program,¹³ esetleg istentiszteleti hely részeként is,¹⁴ mely utóbbi elsősorban a könyvtár közösségetteremtő erejére utal és a közösségi programjaira épít.

Jórészt két irányból indulhat kezdeményezés arra nézve, hogy egy adott helyen ilyen intézmény létesüljön. Igényelhetik a felhasználók, főként kertészek és gazdálkodók, de maguk a könyvtárosok is dönthetnek úgy, hogy megpróbálkoznak egy ilyen intézmény létrehozásával akár a felhasználóréteg szélesítése, akár a könyvtár funkciójának és szolgáltatásainak bővítése céljából. A célközönség viszont, akiknek készül, egy igen széles kört érint, jórészt mindazon embereket, akik a kertészet és kertészkedés iránt érdeklődnek. Persze túlzás volna azt állítani, hogy profi kertészeknek és gazdálkodóknak készülne mindez, hiszen elsősorban a hobbikertészeket, a városi és közösségi kertészkedőket szólítja meg, s az ő felhasználói bázisukra támaszkodik. Ezek lehetnek magánszemélyek, kisebb közösségek, kertészeti klubok, akiknek lehetőségük van a növénytermesztés szépségeit és értékeit, illetve az azzal járó kihívásokat nemcsak elméletben megismerni, de a gyakorlatban is elsajátítani. A felhasználók közé tartozhatnak a különböző civil vagy fenntarthatósági csoportok, akik kihívásként élik meg és szívesen ismerkednek a gyakorlatban is a növénytermesztés fortélyaival. A gazdálkodó szakemberek és kisüzemi növénytermesztők, az őstermelői réteg érdeklődésére elsősorban azért tarthat számot az intézmény, mert olyan kuriózumnak és különlegességnek számító magokkal rendelkezhet, amelyek az agrár- és vetőmag-kereskedésekben – jórészt a monopolizáció és a magvak standardizációja következtében – nem szerezhetőek be, s nincs is remény arra, hogy az ember valahonnan hozzájusson ezekhez.

A felhasználók között kell említeni az oktatási intézmények közösségét is, diákokat és tanárokat egyaránt, akik a természetismeret vagy a fenntarthatóságra és környezettudatosságra való nevelés részeként keresik fel és használják az intézményt, s veszik igénybe szolgáltatásait.

Első hallásra talán könnyűnek tűnik egy ilyen intézmény létrehozása és megvalósítása, mégsem egyszerű feladat. Az első és legfontosabb szempont a partnerek és támogatók megkeresése, valamint a kitűzött céljaink érdekében való megnyerésük. Kertészekre és könyvtárosokra kell elsősorban gondolnunk, akik egyrészt a könyvtár kialakításában, másrészt pedig a vetőmagvak ismeretében járatosak. Ma már az Egyesült Államokon belül a magkönyvtárak megpróbálnak – bár még nem intézményes formában – hálózatba tömörülni egymás segítése, támogatása, az információk megosztása érdekében. Ott, ahol egy már működő intézmény vagy esetleg magkönyvtári hálózat van, viszonylag könnyebb egy újat létrehozni, hiszen a „jó gyakorlat” minta lehet, és számíthatunk a kollégák tanácsaira és építő javaslataira. De egyúttal segítséget nyújthatnak abban is, hogy megalapozzák leendő magkönyvtárunk gyűjteményének alapját.

Persze nem minden intézmény alkalmas magkönyvtár kialakítására, ami nem is az intézmény adottságain múlik leginkább, hanem azon, hogy hol helyezkedik el. Magának a könyvtárnak a kiválasztásánál fontos szempont, hogy erre a belvárosi környezetben elhelyezkedő könyvtárak talán kevésbé alkalmasak, hanem inkább azok, amelyek kertek, családi házas övezetben helyezkednek el. Egy nagyon jó együttműködést feltételez, ha a magkönyvtárat egy olyan könyvtárban alakítjuk ki, amely egy vagy több közösségi, városi kert közelében helyezkedik el. Valószínűleg nem véletlen, hogy 2015-ben Berlinben egy olyan könyvtárban létesült magkönyvtár, amely egy közösségi kert szomszédságában található.¹⁵

Ha már megtaláltuk a helyet és az erre alkalmas szakembereket, akkor a következő fázist az anyagbeszerzés jelenti. Tároló helyek – polcok, szekrények – létesítése, a gyűjtemény alapját adó magvak, valamint az eligazító táblák, címkék, feliratok elkészítéséhez szükséges alapanyagok beszerzése.

A magvak tárolására sokféle mód és lehetőség kínálkozik, szinte minden számításba jöhet és használható, ami megfelel az igényeknek. Az egyik leglátványosabb és a fenntarthatóság, valamint az újrahasznosítás céljait szolgáló megoldás, ha a már nem használt cédulakatalógus szekrényt használjuk fel újra ebből a célból.

*A Pima County Public Library
magkönyvtárának katalógusa
Forrás: [https://www.library.pima.gov/
seed-library/](https://www.library.pima.gov/seed-library/)*

Az integrált könyvtári rendszereknek és elektronikus katalógusoknak, adatbázisoknak köszönhetően sok könyvtárban szívesen megválnának vagy már meg is váltak a régi, igen sokat használt cédulakatalógus szekrénytől, s egy magkönyvtár létrehozása sok esetben az adott intézményben vagy egy másik könyvtárban található szekrény megmentését is jelenti. Sokszor készültek ezek a korai időszakban művészi kivitelben, s vétek volna megválni tőlük, a magkönyvtár létrejöttével viszont új funkciót és szerepköröket nyerhetnek. Az ilyen katalógusszekrények fiókjában a magvakat többnyire papír- vagy műanyag zacskókban tárolják, amelyen a maggal kapcsolatos legfontosabb információkat rögzítik: a növény általános elnevezése az adott ország nyelvén, tudományos latin neve, botanikai besorolása, a betakarítással kapcsolatos információk.

Magok a Pima County Public Library magkönyvtárában

Forrás: <https://www.library.pima.gov/blogs/post/seed-library-featured-on-pbs-series-food-forward/>

Ezenkívül a magvak tárolásához még sokféle mód és eszköz állhat rendelkezésre. Használatosak a különféle dobozok, üvegek, borítékok, papírtasakok, irattároló szekrények és polcok.

A hagyományos dokumentumokat szolgáltató könyvtár működését – a könyvtár gyűjtő és kölcsönző tevékenységét – jórészt mindenki ismeri, egy magkönyvtár esetében azonban valószínűleg kevesen tudják, hogy mire számíthatnak, azaz egyáltalán milyen feltételekkel működik és hogyan használható. A magkönyvtár egy olyan intézmény, amelynek a működését magyarázni szükséges a felhasználónak. Ezért fontos az olyan prospektusok elkészítése, hogy hogyan használjuk a könyvtárat és mi a működése alapja (*how it works*). Erre ma már számos lehetőség kínálkozik – a valós és virtuális terek egyaránt rendelkezésre állnak. Szemléltetheti mindezt felirat, (folyamat)ábra, prospektus, néhány perces kisfilm, illetve mindezek keveréke. Ha megnézzük a magkönyvtárak gyakorlatát, számos változattal találkozhatunk, abban azonban jórészt kivétel nélkül megegyeznek, hogy a működés menete a következő három szó köré épül: kölcsönzés (*borrow*), termesztés (*grow*), visszatérés (*return*).

A magkönyvtárba a felhasználónak nem szükséges külön beiratkozni, az adott könyvtári tagság ott is érvényes. A magkönyvtár fő célja a megosztás, így a felhasználók szabadon választhatnak a könyvtárban megtalálható magokból termesztés céljára. Könyvtártól

függ, hogy részben meghatározzák, részben a felhasználókra bízják, hány növényfajta közül mennyi magot választanak maguknak. A fajtaválasztást leginkább az határozza meg, hogy az illető mit szeretne ültetni és mennyire jártas mindebben. Mivel azonban ez egy megosztási rendszer, a felhasználónak annyi magot illik kiválasztania, amennyire szüksége van. A magvak kiválasztása, ami általában egy papírzacskóba történik, az adatok pontos lejegyzését is jelenti egyben. Dokumentálni szükséges a növény adott országban használatos általánosan ismert elnevezését, a tudományos latin nevét, valamint a fajtát. Emellett feljegyzésre kerül a kölcsönző neve, adatai, a kölcsönzés dátuma, illetve a kölcsönvett magok becsült száma. Egy másik, a könyvtár számára munkaigényesebb, de talán gördülékenyebb megoldás, ha a felhasználó a könyvtár által már előre becsomagolt mennyiségű és adatokkal ellátott magokat veszi ki a könyvtárból, dokumentálva a könyvtárban a kölcsönzéshez tartozó információkat.

A következő fázis már a felhasználó kertjében vagy balkonládájában történik, amikor jó földbe veti a magokat, majd gondozza és ápolja a növényt, hogy munkája gyümölcsül egészséges, szép termést hozzon. Az ebből kinyert megtisztított és megszáritott, egészséges magokat kell a betakarítás végeztével a könyvtárnak visszajuttatni, amelyet a kölcsönzéshez hasonlóan szükséges dokumentálni.

Chico Seed Lending Library (CSLL)
~ Seed Donation Form ~

Please fill out as much information as you are able
and return with your seed donation.

Common name: _____

Scientific name: _____

Variety: _____

Original Seed Source: _____

Open-Pollinated/Heirloom Seeds?
 Yes No Unsure

**Attempts to Prevent Cross-Pollination (Isolation,
distance, hand-pollination, planting only one variety
from each family, etc?)**
 Yes No Unsure

Location/Date of Harvest: _____

Notes/Story:

Name (optional): _____

Thank you for saving and sharing seed with your Seed Library!

4/2017

A magok kölcsönzésekor és visszaszolgáltatásakor használatos formanyomtatvány
 Forrás: <https://chicoseedlendinglibrary.org/about/how-to-donate-seed/>

A következő felhasználónak jelent segítséget, ha a visszaszolgáltató magokkal együtt a kötelező adatokon (a növény általánosan ismert elnevezése, a tudományos latin elnevezés, fajta, betakarítás ideje és helye) kívül néhány termesztési tanácsot is megosztunk a kísérőcídulán. Feljegyezhetjük rá a saját tapasztalataink, az optimális növekedési feltételekkel kapcsolatos megfigyeléseink mellett az ültetés dátumát, az érési időt, a termesztés nehézségét, valamint, hogy a visszaszolgáltató magokat mennyi növény terméséből nyertük ki. A kezdeti eredményesség érdekében azokkal a magokkal érdemes foglalkozni-

uk a felhasználóknak, amelyeket ismernek, és biztosak lehetnek abban, hogy termelésük sikeressé válik.

A gyűjteményünk alapját adó magvak beszerzése után a másik fontos szempont a visszakereshetőség biztosítása, azaz a katalógus- vagy adatbázis-építés. Mint minden gyűjtemény kialakítása esetén, úgy itt is kiemelkedő jelentősége van a hozzáadott értéknek, a könyvtárosok és szakemberek szaktudásának és rendszerező készségének, amelyek a felhasználók tájékoztatását és tájékozódását segítik elő. Azaz nem elég csak gyűjteni és feldolgozni a magokat, könnyebbé kell tenni a felhasználóknak az állomány különböző szempontok szerinti csoportosítását is!

Ahogy a hagyományos dokumentumoknál is számos osztályozási szempont és rendszer alakult ki, így a vetőmagok esetében is többféle változatról beszélhetünk. A legegyszerűbb módszer, ha a magokat a gazdanövényeik alapján ábécé sorrendbe tesszük. Ez elsősorban kis gyűjtemény esetében célravezető, s könnyen visszakereshetővé teszi az egyes magvakat. Ez a kialakítási mód megkönnyítheti a könyvtáros helyzetét is, hiszen ebben az esetben nem szükséges ismernie a különböző növényi családokat, sőt takarékoság abból a szempontból, hogy nem szükséges sok osztó és elválasztó elem mindehhez. Az előnye jelenti egyúttal a hátrányát is. Hiszen ez a rendszerezés semmilyen információt és ismeretet nem közvetít a felhasználó felé. Nem lehet megtudni például a természet nehézségét vagy azt, hogy az adott növény mely kategóriába, a haszon- vagy dísnövények csoportjába tartozik-e.

Munka és információközvetítés szempontjából igényesebb megoldást jelent, ha a magokat először növényfajta szerint (zöldség, gyümölcs, virág, gyógynövény) csoportosítjuk, majd azon belül elkülönítjük az egyes fajokat, növényi családokat és végül ezen belül rendezzük őket ábécé sorrendbe. Nagyobb gyűjtemény esetében mindenképp ez ajánlott, s az információközvetítő jellege is igen előnyös. Hátránya a többletmunka, ami a könyvtárosokat érinti, hiszen több fiókra, szekrényre, osztó és elválasztó elemre, egyúttal pedig felíratra van szükség.

A Richmond Grows Seed Lending Library katalógusa
Forrás: <https://seeddiversity.wordpress.com/project-type/seed-library/>

Amerikában egy nagyon elterjedt osztályozási forma, amikor a magvakat a megtakarítási nehézség szintje szerint, majd ezen belül növényfajták és ábécé sorrendnek megfelelően rendezik. Általában három kategóriát szoktak elkülöníteni, amit a következőképpen neveznek: szuper könnyű – egyszerű – nehéz; könnyű – közepes – nehéz; vagy csak kettőt: könnyű – nehéz. A nehézség szintjét különböző szimbólumokkal jelölik, amelyeket többnyire a katalógusszkekrény fiókjának külső felületén helyeznek el.

A nagyon könnyűt egy zöld csillaggal, a közepesen nehezet egy sárga karikával, a nehezet egy lefelé fordított piros háromszöggel. Természetesen ettől eltérő színek és szimbólumok is használhatóak, a jelöléssel kapcsolatban semmilyen formakövetelmény nem alakult még ki.¹⁶

Ezenkívül ismertségük alapján is lehet csoportosítani a magokat, ismert és ritka magvak szerint, de az is elképzelhető megoldás, ha az ültetésük időpontjának megfelelően rendezzük őket.

A tárolt magvakról külön katalógusokat is készíthetünk, ahol a növénytani besorolás mellett ültetési, termesztési ismereteket, információkat is megoszthatunk, mely utóbbi lehet leírás, de állhat szimbólumokból is (pl. az esőcseppek a vízigényt vagy az aszályal szembeni tolerancia mértékét is jelölhetik). Mindez készülhet hagyományos módon, de a virtuális térben is a felhasználók rendelkezésére állhat. A másik megoldás az adatbázis-építés, amikor a meglévő magvainkat, illetve a róluk szóló információkat egy integrált könyvtári rendszer segítségével rögzítjük, s a felhasználók online formában férhetnek hozzá (pl. Pima County Public Library – Egyesült Államok, Arizona Állam).

A könyvtár működéséről szóló tájékoztatók mellett hasznosak lehetnek az olyan segédleteknek nevezett, akár nyomtatott, akár elektronikus dokumentumok, amelyek a magvak veteményezésével, a növények termesztésével kapcsolatosan tartalmaznak információkat. De mindezt maga az előbb említett katalógus is tartalmazhatja. Ugyanúgy szerepelhet a katalógusban is és hasznos segítséget jelent a felhasználónak, ha a könyvtárban megtalálható magvakat és azok fajtáit a termesztés nehézsége szerint csoportosítjuk és soroljuk fel egy elektronikus vagy hagyományos dokumentumban.

A legáltalánosabb és legismertebb segédlet az ültetési és betakarítási naptár, ami hónapokra lebontva mutatja azt, hogy az adott magot melyik hónapban kell és érdemes elültetni, és mikorra várható a termés. Az ilyen dokumentum sokszor könyvtári honlapokon fordul elő, de gyakran láthatóak hagyományos, nyomtatott, a könyvtár falára kifüggesztett formátumban is, ami a felhasználót rögtön helyben informálja az ültetési és betakarítási időpontokról. Az ültetésen kívül sokszor olvashatóak a könyvtárak honlapján különböző kertészeti, termesztési információk, szaktanácsok is, amelyek a növények, növényfajták fény-, víz- és talajigényéről, a komposztálási megoldásokról szólnak. Hasznos segítséget jelent, ha a könyvtár a honlapján olyan linkeket oszt meg, amelyek közösségi kertekhez, kertészeti szaküzletekhez kapcsolódnak, ahonnan további információ(ka)t nyerhet a felhasználó, vagy esetleg a termesztéshez szükséges eszközöket tudja beszerezni. Új fajta szolgáltatás egyes könyvtáraknál, hogy kerti eszközöket is kölcsönöznek (*Garden Tool Lending Library*), népszerűsítve és támogatva a kertészkedés minél szélesebb körben való elterjedését. Ezekről a szerszámokról éppúgy készül katalógus, mint a hagyományos dokumentumokról, s ugyanúgy megvannak a kölcsönzési feltételei is: ki, mikor, mennyi időre, milyen feltételekkel veheti mindezt kölcsön (pl. Arlington Public Library, *Garden Tool Lending Library* – Egyesült Államok, Virginia Állam).¹⁷

A könyvtár szerepe persze itt még nem ér véget. Ma már egyre nagyobb hangsúly esik – a könyvtárak társadalmi szerepénél fogva – a bennük rejlő közösségteremtő erőre. A zöld könyvtárak kapcsán pedig fontos szempont a fenntarthatóság iránt elkötelezett, környezettudatos közösség létrejöttének elősegítése, fennmaradásának támogatása is. A könyvtárak közül talán a magkönyvtár az, amely jelenleg az egyik legnagyobb közösségkövácsoló erővel rendelkezik. Miért? Mert a kertgazdálkodást jórészt nem lehet egyedül és magányosan folytatni, és közösségi tevékenységet jelent. Mármost abból a szempontból, hogy a gazdálkodó ember szívesen veszi mások tapasztalatait vagy oszt meg maga is termesztési információkat, illetve szüretkor szívesen viszi portékáit piacra. A könyvtár közösségteremtő ereje éppen ezekhez a programokhoz kapcsolódik azáltal, hogy helyszínt biztosít mindezekhez és gyűjteménye révén vonzza a gazdálkodást folytató felhasználói közösséget. Ahogy a kert egész évben folyamatos elfoglaltságot nyújt az embernek, úgy a magkönyvtár is állandó programokat és rendezvényeket tud szervezni mindezek köré, amelyek közül a meghívott szakemberek, kertészmérnökök által tartott veteményezési és termesztési tanácsadások, a könyvtári tagoknak vagy nagyobb nyilvánosságnak rendezett vetőmag cserét jelentő magbörzék, valamint a szürethez kapcsolódó őstermelői piacok a legismertebbek.

A könyvtár sikerességét az jelzi, ha rajta keresztül minél több mag minél több felhasználó között cserél gazdát. A jórészt önkéntesen visszaszolgáltatók magvak másoknak nyújtanak hozzáférési lehetőséget, ami egyúttal közösséget is kövácsol, növeli a helyi identitástudatot, erősíti a helyi környezet és természet iránti felelősséget és elköteleződést, valamint a mások iránti odafigyelést. Olyan emberek találkozását eredményezi, akik szeretik a kertet, élvezik a betakarítás nyújtotta örömeket, a hagyományos főzést és étkezést, a megtermelt étel megosztását.

2016-ban az IFLA nemzetközi könyvtári szervezet a zöld könyvtári törekvések elismerésére és ösztönzésére egy *Zöld könyvtár-díjat (Green Library Award)* alapított.¹⁸ Elsősorban olyan kezdeményezéseket ismernek el vele, amelyek a társadalom pozitív irányú tudatformálását, a fenntarthatóságra és a környezettudatosságra való nevelést szolgálják, természetesen figyelembe véve azt is, hogy egy adott könyvtár milyen technikai és infrastrukturális feltételekkel rendelkezik. A kreativitás, az ötlet, a kitartó munka a díj odaítélésénél fontos szempont. A magkönyvtár eszmeiségének és újdonságerejének a sikerét jelzi, hogy már a második, 2017-es évi díjazottak között szerepelt egy olyan németországi könyvtár, amely a 2015-ben kezdődő projektjében a könyvtár hagyományos szerepének és funkciójának a kiszélesítésére, és ezzel együtt a társadalmi szerepének az erősítésére törekedett. Célja az volt, hogy bemutassa, az intézmény több mint kölcsönzőhely, s mindezt többek között a magkönyvtár szellemiségéhez kapcsolódva a városi kertészet és a közösségfejlesztés ötvözésével próbálta meg elérni.¹⁹

Örvendetes jelenség, hogy Magyarországon a könyvtárbezárások és összevonások mellett olyan hírről is hallhatunk, ami új könyvtár létesítéséről szól. A budapesti harmadik kerületi Óbuda-Békásmegyér Önkormányzat tervezi azt, hogy a Szabó Ervin Könyvtár egykori fiókkönyvtárából újra könyvtárat hoz létre az Óbudai Platan Könyvtár fiókkönyvtáraként. A régi, mára már lepusztult épület átalakításával és bővítésével egy XXI. századi könyvtár követelményeinek megfelelő intézményt szeretnének életre hívni. A tervek szerint a felújítással együtt az épülethez tartozó kertet is rendbe teszik, ami természetközeli élményt nyújtana a felhasználóknak.²⁰ Felmerült ötletként az is, hogy a

fiókkönyvtár egy magkönyvtárral vagy egy ahhoz hasonló részleggel egészülne ki, amire részben a tervezett fűvészkert teremtene lehetőséget.

A leendő fiókkönyvtár az Ezüsthely utca 16. szám alatt azért kiváló helyszín egy magkönyvtár vagy ahhoz hasonló intézmény létrehozására, mert Óbuda északi részén azon a határvonalon helyezkedik el, amely Békásmegyer-Ófalut és a lakótelepi környezetet választja el egymástól. A könyvtárnak ez a fekvése két célcsoport felhasználói igényét tudná egyszerre kielégíteni. Békásmegyer-Ófalu családi házas jellegénél fogva és a régi tradíciók alapján ma is a hagyományos gyümölcs- és szőlőtermesztésnek és kertészkedésnek biztosít helyet, így lakói valószínűleg a leendő magkönyvtár felhasználóbázisának jelentős részét alkotnák. Emellett azonban a könyvtár számíthatna azokra is, akik a lakótelepi környezeten belül a városi és közösségi kertészkedés elkötelezett hívei, és a lakótelepen 2013 óta Békási kert néven közösségi kertet működtetnek.²¹ A lakótelepen élő városi kertészkedők elkötelezettségét jelzi, hogy ez a kert volt a Városi Kertek Egyesület harmadik kertje, amely mind közül a legtervezettebb, emellett pedig a legnagyobb fejlődési potenciállal rendelkezik, s kiváló közösségkovácsoló is egyben.²² Ha mindezt számításba vesszük, a leendő magkönyvtár jelentős felhasználórétegre számíthat, és jelentős szerepet játszhat a már meglévő kertészkedéssel foglalkozó közösség megtartásában és bővítésében. Már csak remélni lehet, hogy mindez valóra válik!

Jegyzetek

1. A Magyar Könyvtárosok Egyesülete 49. Vándorgyűlésének (Miskolc, 2017. július 5–7.) Mezőgazdasági szekciójában elhangzott előadás szerkesztett változata.
2. Az első génbankok a XIX. század végén alakultak: 1880: New York State Agricultural Experiment Station (NYSAES) – Egyesült Államok, New York Állam, Geneva; 1894: Bureau of Applied Botany – Oroszország, Szentpétervár.
Magyarországon működik a világ tizenharmadik legnagyobb nemzeti mezőgazdasági génbankja, amely az 1970-es évekbeli előzmények után 2010. november 1-jén alakult újjá Növényi Diverzitás Központ (NÖDIK) néven. A története viszont szintén a XIX. század '80-as éveire nyúlik vissza.
3. A Svalbard Global Seed Vault honlapja. Elérhető: <https://www.regjeringen.no/en/topics/food-fisheries-and-agriculture/svalbard-global-seed-vault/id462220/> (2017. 10. 05.)
4. Andrásfalvy Bertalan: A víz a magyar történelemben. *Magyar Tudomány*, 174. évf. 2013. 11. szám. 1320. p.
5. The Bay Area Seed Interchange Library (BASIL) honlapja. Elérhető: <https://ecologycenter.org/basil/> (2017. 10. 04.)
6. Hudson Valley Seed Company honlapja. Elérhető: <http://hudsonvalleyseed.com/about-us/> (2017. 10. 05.)
7. Richmond Grows Seed Lending Library honlapja. Elérhető: <http://www.richmondgrowsseeds.org/about-us.html> (2017. 10. 04.)
8. Create Your Own Seed Lending Library. Richmond Grows Seed Lending Library honlapja. Elérhető: <http://www.richmondgrowsseeds.org/create-a-library.html> (2017. 10. 06.)
9. Conner, Cindy: Seed Libraries and other means of keeping seeds in the Hands of the People. Gabriola. New Society Publishers, 2015. 192. p.

10. A rendezvény részletes programja: International Seed Library Forum Schedule of Events. Pima County Public Library honlapja. Elérhető: <https://www.library.pima.gov/blogs/post/islf2015-schedule/> (2017. 10. 05.)
 11. Online Dictionary for Library and Information Science. Elérhető: http://www.abc-clio.com/ODLIS/odlis_A.aspx (2017. 10. 04.)
 12. Seed library. Elérhető: https://en.wikipedia.org/wiki/Seed_library (2017. 10. 05.)
 13. The Seed Library in downtown Santa Cruz. *Santa Cruz News*, July 10, 2013. Elérhető: <http://santacruznews.org/places/the-seed-library-in-downtown-santa-cruz/> (2017. 10. 06.)
 14. Southern Heritage Seed Collective. Grow Gainesville honlapja. Elérhető: <https://growgainesville.wordpress.com/seed-library/> (2017. 10. 06.)
 15. Die „grüne Bibliothek“ hat an der Lützowstraße eröffnet. *Berliner Woche*, 04.05.2015. Elérhető: <http://www.berliner-woche.de/tiergarten/kultur/die-gruene-bibliothek-hat-an-der-luetzowstrasse-eroeffnet-d76152.html> (2017. 10. 10.)
 16. How to Organize Your Seeds. *Seed Libraries*. Elérhető: <http://seedlibraries.weebly.com/how-to-organize-your-seeds.html> (2017. 10. 10.)
 17. The Shed: Garden Tool Lending Library. Arlington Public Library honlapja. Elérhető: <https://library.arlingtonva.us/services/the-shed/> (2017. 10. 10.)
 18. IFLA Green Library Award. IFLA honlapja. Elérhető: <https://www.ifla.org/node/10159> (2017. 10. 10.)
 19. IFLA Green Library Award 2017 Winners Announced. IFLA honlapja. Elérhető: <https://www.ifla.org/node/11523> (2017. 10. 03.)
Schumann, Tim – Geißler, Jens A.: “Ernte deine Stadt“ – “Harvest your City” 3 Years of green and sustainable library commitment in the Stadtbibliothek Bad Oldesloe. Elérhető: https://www.ifla.org/files/assets/environmental-sustainability-and-libraries/documents/germany_badoldesloe_green_library_award.pdf (2017. 10. 03.)
 20. Újabb közösségi olvasóhely. Régi-új könyvtár Békásmegyeren. *Óbuda Újság*, XXIII. évf. 4. szám. 2017. február 24. 1., 3. p.
 - Új könyvtár nyílik az Ezüsthegy utcában. Óbuda. Budapest, III. kerület, Óbuda-Békásmegyér hivatalos honlapja. URL: <https://obuda.hu/hirek/video-uj-konyvtar-nyilik-az-ezusthegy-utcaban/> (2017. 10. 06.)
 21. A Békási kert honlapja. Elérhető: <http://bekasikert.hu/> (2017. 10. 10.)
 22. Békási kert, a kerület első közösségi kertje. Óbuda. Budapest, III. kerület, Óbuda-Békásmegyér hivatalos honlapja. Elérhető: <https://obuda.hu/hirek/a-bekasi-kert-az-also-kozossegi-kert-obudan/> (2017. 10. 10.)
-
-

Mender Ibolya

Civilek a könyvtárakért, avagy hogyan segítheti egy alapítvány vagy egy egyesület a könyvtár munkáját, fejlesztését?

2017. szeptember 22-én az Országos Idegennyelvű Könyvtár (OIK) támogatásáért működő két civil szervezet, a „Hogy az idegen nyelv ne legyen idegen” (HINNLI) Alapítvány és a Könyv(tár)Támasz Egyesület (KtTE) 10 éves fennállása alkalmából ünnepi konferenciát rendezett.

A 2007 őszén létrejött két civil szervezet e kerek évfordulót arra használta fel, hogy munkájuk bemutatására, közös gondolkodásra, a jó gyakorlatok, tapasztalatok megosztására hívja meg magyarországi és határon túli könyvtárakért működő szervezetek képviselőit.

Mender Ibolya, a HINNLI Alapítvány ügyvezetője köszöntőjében elmondta, hogy milyen fontos szerepet vállalnak fel a közgyűjtemények mellett működő civil szervezetek. Szerte az országban számos ilyen szervezet működik. A konferenciával az volt a céljuk, hogy a különféle fenntartású és nagyságrendű könyvtárak mellett működő civil szervezetek bemutatkozását elősegítsék. A meghívott szervezetek állami és egyházi, felsőoktatási, megyei és városi, valamint országos szakkönyvtár támogatását vállalták.

Elsőként *Kiszl Péter*, az *Egyetemi Könyvtárért Alapítvány* (EKA) kuratóriumának elnöke tartott előadást *Könyvtártámogatás és tudománydiszemináció alapítványi eszközökkel* címmel. Előadását külföldi példákkal kezdte, melynek keretében bemutatta a British Library és a New York Public Library oldalait, s azokon a különféle adományozási lehetőségeket. Ez utóbbinál a bevételszerzés átfogó rendszerét, amely akár több millió dollárt is eredményezhet. Ezt követően néhány szóban bemutatta az Egyetemi Könyvtárat, amely több évszázados múltja értékeit megőrizve 21. századi intézményként működik, ódon falai, csodálatos olvasóterme nem múzeum, hanem olvasókkal teli könyvtár.

Kiszl Péter, az Egyetemi Könyvtárért Alapítvány kuratóriumának elnöke

Az EKA Petrovics Mária egykori főigazgató-helyettes döntése alapján 2005-ben jött létre. Célja „az ELTE Egyetemi Könyvtár rendeltetésével összhangban a könyvtár szellemiségének fejlesztése, technikai színvonalának korszerűsítése, állományának védelme és gondozása, szolgáltatásainak bővítése, minőségi emelése közönség- és partnerkapcsolatainak ápolása, továbbfejlesztése, értékeinek megismertetése mindazoknak a támogatóknak a felkutatása révén is, akik egyetértenek a cél fontosságával és saját eszközeikkel hajlandók segíteni azok teljesülését.” (idézet az Alapító okiratból). Az előadó szólt az Alapítvány kuratóriumáról, önkénteseiről, majd bemutatta a szervezet forrásait. Ezek között a legjelentősebbek a személyi jövedelemadó (SZJA) 1%-ából befolyt összegek, a Nemzeti Együttműködési Alapnál (NEA) és Belváros-Lipótváros Önkormányzatánál (BLÖ) elnyert pályázati pénzek, valamint a könyv-örökbefogadási program. Növelik bevételeiket könyvek értékesítésével és kapnak eseti támogatásokat is. A szervezet működése transzparens, bevételeik, adományozóik honlapjukon megtekinthetők. A kuratórium elnöke külön szólt az igen sikeres – és az ELTE Egyetemi Könyvtár (EK) unikális gyűjteményéből megvalósítható – könyv-örökbefogadási programjukról, melynek első örökbefogadója Mádl Ferenc köztársasági elnök volt. Nemcsak várják a jelentkezőket erre a programra, hanem honlapjukon ajánlanak is örökbe fogadható (pl. restaurálendő) könyveket, ezek leírásával, képekkel és a várt összeg meghatározásával. 2015 óta meghatároztak különféle nagyságrendű támogatói fokozatokat, s a befizetett összegtől függően a támogató exkluzív könyvbemutatón vehet részt, megkapja az örökbefogadott könyv digitális változatát, de 5 millió Ft feletti adomány esetén az adományozó nevét a díszterem márványfalába vésvé is megörökítik.

A pályázati forrásokból tárgyi eszközökkel (keverőpult, számítástechnikai eszközök, televízió), kiadványokkal (szórólapok, az EK Évkönyvei, reprezentatív falinaptár), média megjelenésekkel, kiállítások és rendezvények szervezésével és képzésekkel is segítik a könyvtár munkáját. Összefoglalásképpen megállapítható, hogy az EKA tevékenysége az elmúlt években jelentős mértékben támogatta az EK munkáját, fejlesztését, ismertségét.

A második előadóként egy szintén nagy múltra visszatekintő, jelentős gyűjteménnyel rendelkező, de egyházi fenntartású intézmény mellett működő alapítvány vezetőjét kérték fel a szervezők. A Dunamelléki Református Egyház Ráday Gyűjteményének része a Ráday Könyvtár, tudtuk meg *Berecz Ágnes* kuratóriumi elnöktől a *Miért szunnyad a Ráday Könyvtárért Alapítvány* című előadásának bevezetőjében. A *Ráday Könyvtárért Alapítvány* (RKA) 2002-ben jött létre azzal a céllal, hogy segítse a Ráday Könyvtárban őrzött, a kulturális örökség részét képező értékek tudományos igényű feltárását, publikációk közreadását, a gyűjtemény védelmét. A 2002-ben megkezdett közhasznú tevékenységük az elnök megállapítása szerint 2014-től „szunnyad”. Ez annyit jelent, hogy adminisztratív kötelezettségeiknek eleget tesznek, gyűjtik az SZJA-ból felajánlott 1%-okat, és minden évben hozzájárulnak a Ráday Könyvtár restaurálási költségeihez. A jelenlegi állapotra analógiaként *Berecz Ágnes* bemutatta azt az alapítványt, amely inspiráló példa volt a RKA létrejöttéhez.

Berecz Ágnes, a Ráday Könyvtárért Alapítvány kuratóriumának elnöke

A németországi Emden városában 1993-tól működő Stiftung Johannes a Lasco Bibliothek olyan egyházi háttérű alapítványi könyvtár, amely az 1945-ben porig rombolt Grosse Kirche helyén, Walter Schultz víziójaként, a helyi, regionális országos és nemzetközi összefogással létrejött kulturális- és konferenciaközpont részeként működik. A német példa rövid bemutatása után (forrásai: Volkswagen (VW) részvénycsomag, egyházi és városi támogatás, saját bevételek, EU-s pályázatok) hallhattunk a 2008. évi VW-botrány okozta krízis időszakról, annak átvészeléséről, és tevékenységük újraindulásáról is.

Az emdeni mintát nem lehetett mindenben követni, de a 2002-ben létrejött RKA hasonló célokat tűzött ki, mint megalakulásakor a németországi. Az RKA 2007-ig sikeresen működött. A nyertes pályázatok és az 1% bevételeiből berendezési tárgyakat adományoztak a könyvtárnak, könyvkiadásokkal és az NKA által nem támogatott restaurálásokkal segítették a működést. Ugyanakkor szembesültek a tőkehiánnyal és a társadalmi támogatottság hiányával is. 2007-ben a Ráday Gyűjtemény költségvetése 50%-kal (!) csökkent,

s ezt – Berecz Ágnes megfogalmazása szerint – a nyomorúságos vegetálás időszaka követte a RKA életében is.

2014-ben azonban több területen pozitív döntések születtek, melyek eredményeként a Ráday Gyűjtemény költségvetése 300%-kal (!) nőtt, s megkezdődött az évtizedes lemaradások behozása. „Szunnyadó” állapotából ébrednek a RKA is. Az elnöknő szerint a pályázati források megszerzése nem elegendő, a bőség éveit sem tartanak örökké, ezért Emden tanulságaiból okulva céljuk egy tőkealap megeremítése, és mellé mindentől független bevételi forrás biztosítása is. Ezen dolgoznak most.

Egy újabb civil szervezeti forma bemutatkozása következett a konferencián. *Alapítvány a Bács-Kiskun Megyei Könyvtárért közel három évtizede* címmel Huszánké Horvát Andrea igazgató-helyettes tartott előadást (Ramháb Mária kuratóriumi elnök más irányú elfoglaltsága miatt nem volt jelen). Az előadásból megtudhattuk, hogy a szervezet 1990-ben jött létre, 100 millió Ft alaptőkével és a jövőendő bibliotéka építési telkével. Alapítója a Bács-Kiskun Megyei Tanács, célja az új kecskeméti könyvtár építésének támogatása, amit a szervezet akkori nevében is kifejezett: Alapítvány a Bács-Kiskun Megyei Könyvtár Építésére. Az alapítvány tőkéjét civil adományokból is emelték, ennek jó példája volt az 1991-ben megrendezett *Vásár a Könyvtárért* rendezvény, amelynek árusai helyfoglalási díjukat az építkezés javára ajánlották fel.

Huszánké Horvát Andrea, a Bács-Kiskun Megyei Katona József Könyvtár igazgatóhelyettese

Az évek során az előbb közalapítvány, majd kiemelten közhasznú szervezet neve is megváltozott, célja is kibővült a megyei feladatokat ellátó Katona József Könyvtár (KJK) fejlesztésével, működésének támogatásával. Az alapítvány történetéből azt is hallhattuk, hogy a KJK építési költségének 31%-a, 262 millió Ft a civil szervezetben volt, ezzel segítve az 1994-től 1996-ig tartó építkezést. 1995-ben a szervezet jótékonyági gálaest szervezésével is hozzájárult a költségekhez. A készülő könyvtárba helyi művészek alkotásai kerültek beépítésre és elhelyezésre, szintén az alapítvány anyagi segítségével.

A támogatások további formái: számítógépes infrastruktúra fejlesztés (számítógépek, szerver, vonalkód leolvasók, fénymásoló, nyomtatók) szállító eszközök a megnövekedett

feladatok ellátására, a *Dánia csodái* című vetélkedő győztesének egyhetes dániai utaztatása, könyvtári programok megvalósítása. 1997-től 2016-ig különleges formája volt a KJK támogatásának a Könyvtári Kávézó működtetése. A Könyvtári Egészségudvar létesítése sem megszokott a civil szervezetek életében. A KJK saját pályázatainak anyagi támogatását is felvállalta az alapítvány, az idei évben pedig a Kincskereső tábor és a Mesetábor megvalósítását segítette.

Újabb színfolt a könyvtári civil szervezetek palettáján a *Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárakért Alapítvány* (KaMIKA, amelynek életébe *Vrankóné Lukács Ilona* kuratóriumi titkár nyújtott betekintést előadásával, *Hátizsákolástól a digitális könyvtárig? Pillanatképek a KAMIKA másfél évtizedéből* címmel.

A KAMIKA 2006 óta működik, célja:

- a Kárpátalján működő, magyar nyelven vagy magyar nyelven is oktató elemi és középiskolák **könyvtárainak támogatása könyvekkel, technikai eszközökkel, szakmai, módszertani tanácsadással,**
- a fenti iskolákban dolgozó **iskolai könyvtárosok képzésének/továbbképzésének támogatása,**
- a fenti iskoláknak és könyvtáraiknak **irodalmi és egyéb könyves programjainak támogatása,**
- a fenti iskolákban dolgozó **könyvtárosok kiemelkedő munkájának elismerése, kitüntetésre való felterjesztése.**

Tevékenységüket folyamatosan terjesztik ki **Erdély, Felvidék és Szatmár** felé, de kapcsolódnak olyan szakmai munkákba is, melyek **más határon túli magyar területek** könyvtárainak, könyvtárosainak és olvasóinak életét érintik.

Vrankóné Lukács Ilona, a Kárpátaljai Magyar Iskolai Könyvtárakért Alapítvány kuratóriumi titkára

A kezdeti „gerilla-módszereket” hallgatva megérthettük, hogy ez a feladat nem volt mindig veszélytelen, sok szervezést, privát kapcsolatot, összehangolt munkát igényelt és igényel ma is. A szervezet a könyvadományok gyűjtése mellett a NEA szakmai és műkö-

dési pályázati forrásaiból, az 1%-ok gyűjtéséből, alkalmi és civil adományokból, könyvek értékesítéséből teremti meg anyagi alapját. Támogatóik között vannak rendszeres és alkalmi segítők, pl. nyugdíjasok szervezetei, iskolai közösségi szolgálatos diákok, magán-személyek. Együttműködési megállapodást kötöttek többek között a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetséggel (KMPSZ), a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége Szatmár megyei szervezetével és a Monguz Kft-vel.

A KAMIKA jelentős könyvadományai mellett rendhagyó irodalom és történelem órákat, gyereknapot, karácsonyi ünnepséget, zenés játszóházat is szervezett a határon túli iskolákban. A képzések és konferenciák támogatása és szervezése pályázati támogatással nagy segítség a külföldi magyartanároknak és könyvtárosoknak. Ilyen a Kárpátaljai Nyári Pedagógus Akadémia, a KMPSZ téli továbbképzései, a Könyvtár, ami összekötő program, az MKE Országos Könyvtári Konferenciája. A KAMIKA nagy gondot fordít a PR-munkára is. Honlapjuk jól felépített, gazdag tartalommal informál. Intenzíven „használják” az országos és a helyi sajtót. Szórólapot, 1%-os felhívást, kártyanaptárt, órarendet, könyvjelzőt készítettek, profiljuk van a facebookon. A fenti tevékenységet áttekintve nem meglepő, hogy számos elismerést kapott a szervezet, pl. KMPSZ Emlékérmét két alkalommal. Az alapító tagok és a kurátorok közül többen a Magyar kultúra lovagjai, Vraukóné Lukács Ilona Bibliotéka Emlékérmét, Nagy László kuratóriumi elnök Szinnyei József-díjat, Kovács Ferenc alapító pedig a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét kapta. A konferencia résztvevői között is nagy elismerést váltott ki a szervezet munkája.

A következő előadás címe *A jövő olvasóiért – A JAVK Olvasóinkért Könyvtári Alapítvány közel 20 éve*, az előadó *Nitsch Erzsébet*, az *Olvasóinkért Könyvtári Alapítvány (OKA)* kuratóriumának tagja volt. A zalaegerszegi Deák Ferenc megyei hatókörű városi könyvtár József Attila (JAVK) tagkönyvtárának épülete, szolgáltatásai támogatására 1998-ban, magánszemélyek felajánlása nyomán jött létre az OKA, azzal a céllal, hogy segítse a JAVK tevékenységét, különösen a gyermekek könyvtári ellátásának színvonalassá tétele érdekében. Az alapítás kezdeményezője, az egyik alapító és az Olvasóinkért-díj alapítója is a könyvtár korábbi igazgatója, Major Árpád volt.

Nitsch Erzsébet, az Olvasóinkért Könyvtári Alapítvány kuratóriumának tagja

Forrásaik pályázati pénzekből, az SZJA 1%-ából, támogatók adományaiból származnak, s ehhez jön az önkéntes segítők munkája. Ennek eredményeként már a kezdetektől szerveznek és támogatnak gyermek olvasótáborokat, mesemondó versenyt. A JAVK gyermekkönyvtárának ún. Tematikus napjai is a civil szervezet támogatásával valósultak meg. Ilyen volt többek között 2011-ben a Színek napja, 2015-ben a Lovak napja, idén pedig a Madarak napja. Nitsch Erzsébet büszkén számolt be a KönyvtárNet tábor és az Örömkör rendezvényekről is. Ez utóbbi program mottója: „Minden hónap első hétfőjén összejövünk, játszunk, szeretünk, nevetünk és elindítunk valamit...” 2006-ban alapították az Olvasóinkért-díjat, mely minden év őszén kerül kiosztásra, és annak a községi könyvtárosnak adható, aki hosszabb időn át kiemelkedő teljesítményt nyújt, és tevékenységével aktívan részt vesz az olvasási kultúra terjesztésében.

Az OKA tervei között szerepel a PR-anyagok elkészítése (logo, honlap, egységes arculat), a forrásbővítés, önkéntesek bevonása, az együttműködések kiszélesítése, a könyvtárosok körében a belső aktivitás növelése.

A bemutatkozások sorát a házigazdák zárták, *Mender Ibolya*, a *HINNLI Alapítvány* ügyvezetője *Két civil szervezet 10 éve az OIK-ért* címmel tartott előadást, melyben nemcsak az alapítvány, hanem az egyesület eredményeit, nehézségeit is felvázolta. A KtTE 2007-ben alakult 16 rendes és 18 pártoló taggal. Az egyesület célja az OIK alaptévékenységének segítése, szolgáltatásainak fejlesztése, kultúráközvetítő szerepének támogatása, a könyvtári kultúra iránt érdeklődő személyek összefogása és mozgósítása.

Mender Ibolya, a HINNLI Alapítvány ügyvezetője

A célok megvalósítása érdekében a következő tevékenységeket végzi a szervezet:

- pályázatok elkészítése,
- kulturális rendezvények szervezése,
- könyvtári dokumentumok beszerzésének segítése – ennek érdekében adománygyűjtések szervezése, szponzorok felkutatása,
- a könyvtár ismertségének növelése.
- A nemzetiségek és más hátrányos helyzetű csoportok társadalmi esélyegyenlősé-

gének elősegítése a kultúráközvetítés és az információ források bővítésének segítségével.

- A tagok és pártoló tagok rendszeres tájékoztatása a könyvtár munkájáról, problémáiról, programjairól, számukra egyéni programok szervezése (látogatás más könyvtárakban, más civil szervezetek bemutatása).

Az egyesület bevétele tagdíjakból, pályázati támogatásokból, adományokból – beleértve az SZJA 1%-át is – származik. A tagdíj mint állandó forrás nem tartaná el a szervezetet, így a KtTE-nek is komoly feladatot jelent működésének fenntarthatósága.

Az egyesület eddigi tevékenysége során 19 pályázaton (NEA, EMET, BLÖ) összesen 2 millió 500 ezer forintnyi állami, illetve önkormányzati támogatást nyert el, melyet részben működésének fenntartására, nagyobb részben rendezvények szervezésére fordított. Az eredményes pályázati tevékenység mellett 2010 óta minden év szeptemberében, az OIK Nyílt napján jótékonyági büfét üzemeltetnek. Az így befolyt adományt a könyvtár állományának és infrastruktúrájának fejlesztésére ajánlják fel. A „Hét nyelven beszélő cukrászda” kínálatát az egyesületi tagok és a könyvtár munkatársai készítik. A finomságok eddig több mint 400.000 Ft adományhoz juttatták a szervezetet, s rajta keresztül a könyvtárat. Az egyesület eddig összesen 23 kulturális rendezvényt szervezett, többnyire pályázati támogatásból. Kiemelkednek ezek között a Siketek és Nagyothallók Országos Szövetségével (SINOSZ) közösen megvalósított különleges jelnyelvi programok. Ezek a műsorok érzékenyebbé teszik a halló közönséget egy fogyatékossgal élő csoport iránt, ugyanakkor egy sajátos kultúrába is élményszerű bepillantást engednek.

Hét nyelven beszélő cukrászda

A szervezet kiemelt feladatának tekinti a hazai nemzetiségek kultúrájának, hagyományainak bemutatását. Ennek jegyében 2013-15 között *Élő hagyomány – népek, mesék, mesemondók* címmel programsorozatot indított. 2015-16-ban *Értékmentés* címmel öt rendezvénnyel hívták fel a figyelmet a magyarországi nemzetiségek kulturális értékeire.

A KtTE eddigi tevékenysége során több mint félmillió Ft adománnyal segítette az OIK

működését és állományának gyarapítását, kitelepülések alkalmával népszerűsítette a könyvtár tevékenységét.

Az OIK mellett működő másik civil szervezet, a *HINNLI Alapítvány* 10 éves működése igen sikeresnek mondható. A magánadományozásból létrejött alapítvány az évek során fenntartható civil szervezetté vált. Bár az ügyvezetésében és a kuratórium tagjai között is voltak személyi változások, mindvégig jelentős pályázati tevékenységgel, az 1% és más adományok gyűjtésével, speciális kampányokkal és eseményekkel biztosította stabil működését. A 6 millió forintnyi bevételből 3,5 millió forint származott nyertes pályázatokból, a többi céges és magán adományokból, támogatásokból. Ez idő alatt 20 rendezvényt tartottak, kiírtak 2 saját pályázatot (Olvasni jó, nevetni jó, fotózni jó – fotópályázat 40 beérkezett mű; A világ zenéje. Gyermekrajz pályázat – 80 résztvevő), hagyománnyá tették az adventi adománygyűjtő napot, melyen önkénteseik apró kézműves alkotásait, mézeskalács figuráit kínálják. A HINNLI tulajdonában lévő képzőművészeti alkotásokból két alkalommal rendeztek aukciót. Rendszeresen részt vettek a BLŐ által szervezett Civil utca rendezvényen. Legfőbb cél az OIK munkájának, gyűjteményének fejlesztése, melyre az elmúlt években jelentős összegeket fordítottak. A könyvtár katalógusában 79 cím jelzi az adományokat. A szervezet munkáját jelenleg 10 szerződött önkéntes segíti.

A szünet után az előadók és a budapesti Civil Információs Centrum (CIC) két munkatársa részvételével élénk eszmecsere bontakozott ki a szervezetek legégetőbb problémájáról, a forrásteremtésről. Szilárd Boglárkát, a CIC pályázati és forrásteremtési szaktanácsadóját kérték fel a szervezők, hogy vitaindítóként mondjon néhány gondolatot. A szakértő elismerően szólt a bemutatkozott szervezetek forrásteremtési gyakorlatáról. Megállapította, hogy szinte valamennyi forrásteremtési mód szóba került. Ugyanakkor megosztotta azt a véleményét, hogy a nagy cégek társadalmi felelősségvállalási politikája sok adományt, támogatást nyújthat a területnek. Ezt a jelenlévő alapítványi vezetők erősen cáfolták; tapasztalataik szerint a könyvtári civil szervezetek céljai nem érintik meg sem a multinacionális, sem a magyar giga cégek pénzosztó vezetőit. A beszélgetés résztvevői konkrét, személyes példákkal mutatták be forrásteremtési gyakorlatukat, szóltak az SZJA 1%-os felajánlások fokozásáról, a sikeres könyv örökbefogadási programról, a közös érdekek mentén megszerzett céges támogatásokról. *A résztvevők megállapították, hogy nincs mindenre egységesen használható forrásszerzési recept, a szponzorálást alapjaiban meghatározza a könyvtár típusa, gyűjteménye és természetesen használói közönsége.*

A konferenciát a két jubiláló civil szervezet ünnepege követte, melynek keretében megköszönték mindazok munkáját, akik az elmúlt 10 évben segítettek tevékenységüket.

Jegyzet

Köszönetet mondok a konferencia előadóinak, hogy a cikk megírásához rendelkezésemre bocsátották előadásait, és megosztották velem benyomásaikat.

Hatvani István

XVII. Országos ODR Konferencia Tatabányán

Fókuszban a MOKKA-ODR felületének olvasói funkciói

A tatabányai *József Attila Megyei és Városi Könyvtár* adott helyet 2017. október 16-án a 17. Országos ODR Konferenciának, melynek fókuszában a MOKKA-ODR felületének olvasói funkciói álltak.

A konferencia kezdetén *Gyüszfi László*, a József Attila Megyei és Városi Könyvtár igazgatóhelyettese köszöntötte a résztvevőket, majd bemutatta a könyvtár frissen kinevezett igazgatónőjét, Mikolasek Zsófiát, aki rövid köszöntő után átadta a szót a konferenciát megnyitó *Kancz Csabának*, a Komárom-Esztergom Megyei Kormányhivatal kormány-megbízottjának.

Megnyitó beszédében *Kancz Csaba* kitért a digitális szolgáltatások szerepének növekedésére, megemlítette, hogy az olvasói igények változása miatt egyre hangsúlyosabb szerepet kapnak azok a technológiák, amelyek az olvasók információs igényének gyors és azonnali kielégítését szolgálják.

A konferenciát a továbbiakban *Nagy Edit*, a József Attila Megyei és Városi Könyvtár könyvtárközi kölcsönzéssel foglalkozó munkatársa moderálta.

Koltay Klára, a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár főigazgató-helyettese a MOKKA-ODR közvetlen olvasói szolgáltatásait mutatta be. Előadásában kitért arra, hogy az ODR, a könyvtárközi kölcsönzésben betöltött nyilvánvaló szerepe mellett kiváló tájékoztatói eszköz is, valamint közvetlen szolgáltatásokat is nyújt a regisztrált olvasók számára. Bemutatta az ODR bejelentkezett olvasók számára készített felhasználói felületét, valamint kiemelte az olvasók által indított könyvtárközi kérések jelentőségét. Részletesen ismertette azokat a lehetőségeket, amelyek az olvasók rendelkezésére állnak az ODR rendszerébe történő bejelentkezés után. Kitért arra is, hogy az olvasók által indított könyvtárközi kérések hogyan könnyítik meg a könyvtárközi kéréseket feldolgozó könyvtáros munkáját, illetve milyen funkciókkal bővíti az olvasók számára nyújtott szolgáltatás a könyvtárosi felhasználói felületet.

Kollár Mária, a BME Építészettörténelmi és Műemléki Tanszék Könyvtárának munkatársa bemutatta a tanszék könyvtárának könyvtárközi kölcsönzési gyakorlatát. Előadásá-

ban gyakorlati oldalról mutatta be, hogy az olvasó szemszögéből hogyan zajlik az olvasói kérések kezelése és indítása a MOKKA-ODR rendszerben. Kiemelte az olvasói kérések szolgáltatás hozzáadott értékeit, valamint felhívta a figyelmet a szolgáltatás néhány sajátosságára. Előadásában arról is beszélt, hogy a könyvtárközi kölcsönzés a kutatómunka támogatásában nélkülözhetetlen szolgáltatás. A digitális világban az olvasói kérések funkció ennek alapvető szolgáltatása. Felhívta a figyelmet a felhasználóképzés fontosságára is.

Mészáros-Nagy Éva Emőke, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa a FSZEK könyvtárközi kölcsönzési gyakorlatáról tartott előadást. Bemutatta, hogyan változott könyvtárunkban a könyvtárközi kölcsönzési kérések kezelése a MOKKA-ODR regisztrált olvasói felületének bevezetésével.

Benke Adrienn, a II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár könyvtárosa a miskolci megyei könyvtár szemszögéből mutatta be a könyvtárközi kölcsönzés gyakorlatát.

A konferenciát záró előadásban *Szarvas Beatrix*, a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár KSZR Területellátási Csoport vezetője a megyei könyvtárral kapcsolatban álló kistéleplési könyvtárak könyvtárközi kölcsönzési gyakorlatáról számolt be. Előadásában kiemelte annak a jelentőségét, hogy az olvasókat folyamatosan tájékoztassák az új szolgáltatásokról, mint például a MOKKA-ODR regisztrált olvasók számára nyújtott támogatása.

Az előadások után került sor a közben felmerült kérdések megbeszélésére *Nagy Edit* (JAMK) koordinálásával. Rövid ebédszünet után gyakorlati ismeretek bemutatásával folytatódott a konferencia programja.

A „GYIK élőben” konzultációt *Száldobágyi-Tóth Bettina* szaktájékoztató és *Dajka Orsolya*, a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár munkatársai vezették. A gyakorlati konzultáció során élőben egy fiktív könyvtár és olvasó példáján részletesen bemutatták a MOKKA-ODR olvasói felületére történő regisztrációt, és lépésről lépésre megmutatták, hogyan történik egy könyvtárközi kölcsönzési kérés indítása az olvasói felületen.

Ezzel párhuzamosan az is látható volt, hogy az olvasó kérését feldolgozó könyvtáros munkafelületén hogyan jelenik meg a fenti kérés, és részletesen illusztrálták a kérés feldolgozásának lépéseit a könyvtárosi munkafelületen is. Tartalmas bemutatójuk után a felmerülő kérdésekre készséggel és alaposan válaszoltak.

A konferencia 96 résztvevője számos tapasztalattal és értékes gyakorlati tudással gazdagodva hagyhatta el Tatabányát. A kiváló színvonalú előadások és professzionális gyakorlati bemutatók gondoskodtak arról, hogy ne távozzanak a gyakorlatban használható tudás nélkül.

Köszönjük a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával megvalósuló konferencia szervezőinek és a résztvevőknek.

MÚZEUMI ÉS KÖNYVTÁRI FEJLESZTÉSEK MINDENKINEK

(EFOP-3.3.3-VEKOP/16-2016-00001)

Az én könyvtáram

Új könyvtári oktatási központ és projektiroda
avatása Budapesten

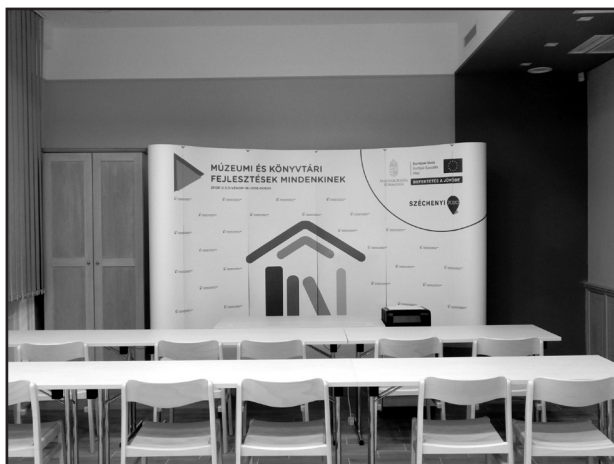
A „Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek” az EFOP-3.3.3-VEKOP/16-2016-00001 kiemelt projekt „Az én könyvtáram” program keretében megvalósult új könyvtári Oktatási Központ és Projektiroda ünnepélyes átadására került sor 2017. december 8-án, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Közraktár utcai létesítményében. Köszöntőt mondott Schanda Tamás János, európai uniós fejlesztéspolitikáért felelős államtitkár, Bagdy Gábor, pénzügyekért felelős főpolgármester-helyettes, Cseri Miklós főigazgató, Szabadtéri Néprajzi Múzeum és Fodor Péter, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgatója.

*Köszöntőt mondott Schanda Tamás János, európai uniós fejlesztéspolitikáért felelős államtitkár.
Tőle balra Fodor Péter, Bagdy Gábor és Cseri Miklós*

Az én könyvtáram program célja 2017-2020-ig az országos könyvtári rendszer köznevelést támogató szolgáltatásainak továbbfejlesztése; a digitális írástudás közvetítés; a könyvtárhasználat-információkeresés támogatás; az olvasásfejlesztés és a szövegértés-fejlesztés vonatkozásában. Újonnan kialakított országos könyvtári szaktanácsadói hálózat segíti megyénként 2-2 fővel a kidolgozásra kerülő módszertan megismertetését és a kapcsolódó 90 mintaprogram megvalósulását. A program kiemelt figyelmet fordít a hátrányos helyzetűek bevonására, a végzettség nélküli korai iskolaelhagyók számának csökkentésére, az esélyegyenlőség biztosítására, ugyanakkor hozzájárul a tehetséggondozáshoz, illetve a kompetencia- és képességfejlesztéshez is.

A beruházás megfelelő körülményeket biztosít a projektben megvalósuló négy akkreditált – korszerű hazai és nemzetközi módszertani és kommunikációs ismereteket közvetítő – képzés tanfolyamainak lebonyolításához, melyek hozzájárulnak 440 fő könyvtáros, közgyűjteményi dolgozó továbbképzéséhez. A helyszínen kialakított irodacsoportban kap helyet a projekt szakmai stábjá is.

Az új EFOP Oktatási Központ és Projektiroda

A Dumtsa Jenő-emlékév rendezvényei Szentendrén

Helytörténeti programok, nem csak a könyvtárban

Dumtsa Jenő (1838–1917), Szentendre főbírája, majd a rendezett tanácsú város első polgármestere több mint harminc esztendőn át látta el hivatalát. Köztszéletben álló ember volt, akinek cselekedetei a város szeretete és a lakosokért érzett felelősség hatotta át. Békességet teremtett a nemzetiségek között. Görög (cincár) származású, pravoszláv vallású szerbként egyben magyar hazafinak tartotta magát. Politikusként is jelentős volt: hosszú ideig ő töltötte be a szerb nemzeti-egyházi kongresszus világi elnöki tisztét. Érdekeit a császár 1896-ban a Ferenc József-rend lovagja címmel ismerte el.

Méltó módon, gazdag programmal ünnepelte Szentendre első polgármesterének centenáriumát. Az emlékév nyitó rendezvénye a Városháza dísztermében május 11-én megtartott ünnepi testületi ülés volt, ahol beszéddel, hangversennyel, kamarakiállítással tisztelegtek Dumtsa előtt.

Május 24-én a Pest Megyei Könyvtár olvasótermében nyílt az a különleges kiállítás, amely hét vitrinben tárta a látogatók elé Dumtsa Jenő eredeti képeslapjait és a tevékenységéhez kapcsolódó egyéb dokumentumokat. A tárlat Ürmös Lóránt újságíró, helytörténész vetített képes előadásával kezdődött, majd szeptember 30-ig láthatták az érdeklődők.

Május 31-én szintén a könyvtárban mutatták be Dumtsa Jenő kortársa, Szofrics Pál szentendrei vonatkozású műveinek első, magyar nyelvű kiadását, *Képek Szentendre – és a szerbség – történetéből* címmel.¹

Május 28-án halotti megemlékezést: egyházi szertartást és emlékmisét tartottak a Belgrád-székesegyházban, majd főhajtással tisztelegtek Dumtsa Jenő sírjánál a szerb temetőben.

Június 28-án, Szent Vid napján egyházzenei koncerttel folytatódott a program, az újvidéki Orfelin kórus vendégszereplésével.

A rendezvénysorozat záró eseménye egy tudományos konferencia volt október 26-án a Városházán, *Szentendre első polgármestere és kora* címmel, számos szerb és magyar kutató részvételével. Ugyanezen a napon nyílt meg az a nagyszabású, tárgyi emlékekben gazdag

időszaki kiállítás, amely az *Ezüstkor – Szentendre századfordító évtizedei, a modern város kezdetei (1870–1920)* címet viseli, és 2018 márciusáig látogatható Szentendrén, a Barcsay Múzeum termeiben.²

A meghívó egy Dumtsa kézírását őrző képeslap felhasználásával készült

A képeslapgyűjtő polgármester

A 19. század végén új világdívat született: a képeslapok gyűjtése majdnem olyan népszerű volt, mint manapság az internet és az elektronikus levelezés. Dumtsa Jenő a maga korában az egyik legnagyobb magyar gyűjtőnek számított, kollekcója becslések szerint elérhette a húszezer (mások szerint akár a százezer) darabot. Természetesen legalább ugyanennyi kártyát kellett viszonzásként szétküldenie a nagyvilágba. Ez utóbbiak közül is sok visszakerült később Magyarországra, csere, illetve adományozás, vásárlás útján. Az óriási gyűjtemény a polgármester halála után szétszóródott, egy része magánemberekhez, onnan pedig sok esetben kereskedelmi forgalomba került. Néhány albumnyi mégis fellelhető Szentendrén, a Ferenczy Múzeumi Centrum történeti adattárában, illetve a Szerb Egyházi Múzeumban. Ezen a két helyen kívül pedig a legtöbb Ürmös Lórántnál van, aki több mint húsz éve foglalkozik gyűjtésükkel, rendszerezésükkel. Ez utóbbi anyagot állították ki a könyvtárban.

A szentendrei polgármester nemcsak világpolgár, de lokálpatrióta is volt. Szentendréről számtalan bemutatkozó képeslapot küldött Európába, sőt más földrészekre, az Újvilágba, Afrikába, Ázsiába. A nagy külföldi képeslap-gyűjteményekben ma is szép számmal található olyan lapok, amelyek az ő kézírását őrzik. Így tudott kapcsolatba lépni más országbeli kollégáival, miközben népszerűsítette saját települését. Válaszként hasonlólt kért a címzettektől. Csehországból például ezt kérdezte tőle egyik sporttársa: „Milyen nagy az Ön városa? Milyen hivatalok vannak Önöknél?” Majd rátért saját városa bemutatására.

Érdeklődők a vitrinek körül

Fotó: Konyecsi Enikő

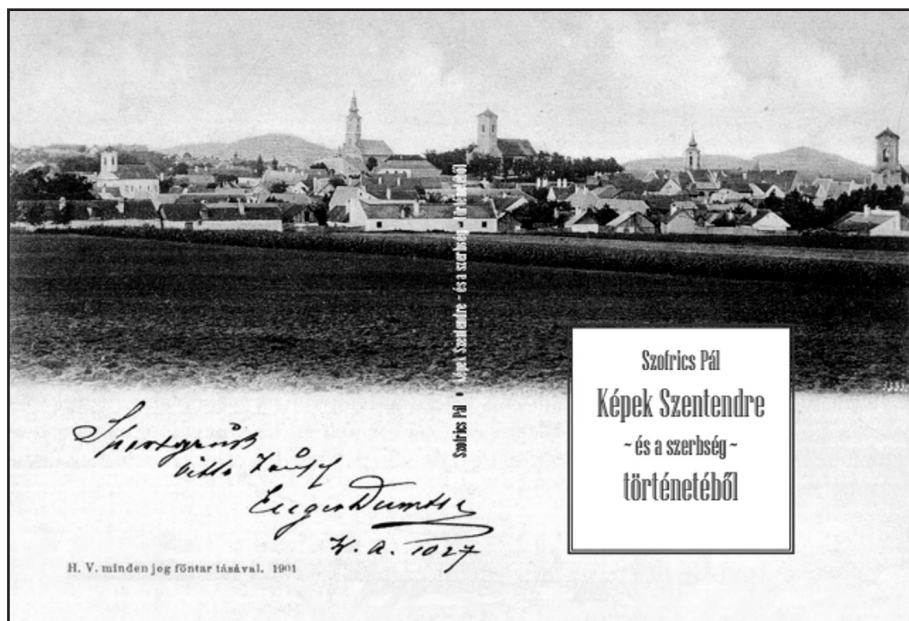
A Dumtsa Jenőnek küldött lapok általában városképeket, nevezetes épületeket, szép tájakat ábrázolnak, de akadnak közöttük érdekes hírt, természeti katasztrófát megörökítő is, mint például az árvíz 1899-ben egy osztrák kisvárosban, Ebenseében. Egy másik lap az 1902-ben, a velencei Szent Márk téren ledőlt harangtorony romjait mutatja. Egy összemontírozott, tréfás képeslapon utcai baleset, „száguldó” járművek láthatók Berlin utcáin. Több századvégi lapon mutatták be az 1870-es porosz–francia háború jeleneteit. Így vitték a képeslapok a polgármester – és mások – otthonába a világ eseményeit a múlt század elején.

Képek Szentendre – és a szerbség – történetéből

2017-ben a Pest Megyei Könyvtár vállalkozott rá, hogy megjelenteti Szofrics Pál város-történeti műveit, a Szentendrei Füzetek című helyismereti sorozat XI. köteteként. A könyv megjelenése hiányt pótol, egyrészt a Szentendréről szóló történeti leírások folytonosságában, másrészt a szemlélete miatt. Ismerete nélkül ugyanis aligha tudhatnánk, hogyan látták a szerbek e szép Duna-parti várost, mely jórészt nekik köszönhetette újbóli felvirágzását a 18–19. század folyamán, s melynek műemlék házai, templomai, emlékkeresztjei díszes kereteket biztosítanak a ma élők számára.

A kötet három tanulmányt tartalmaz, kiegészítve az olvasót segítő magyarázó jegyzetekkel és hetven színes képpel. A három írás közül a legismertebb a *Momentumok Szentendre város múltjából és jelenéből* címet viseli. Ez eredetileg 1903-ban jelent meg Szerbiában, Niš városában, Pavle Sofrić – vagy ahogy szülőföldjén ismerik: Szofrics Pál – gimnáziumi

tanár tollából. Szofrics ugyanis 1857-ben született Szentendrén, és ott is nevelkedett. Diákkori emlékeit szintén Szerbiában vetette papírra, és meg is jelentette egy egyházi folyóiratban, ahogy a harmadik szentendrei vonatkozású tanulmányát is, mely néprajzi tárgyú: a szerbek karácsonyi szokásairól szól.

*Szofrics Pál írásainak első magyar nyelvű kiadása
A borítókép alapja szintén Dumtsa-képeslap*

Szofrics a pesti bölcsészkaron szerzett diplomát, majd harmincéves kora körül elhagyta Szentendrét, ahogy akkorra már – a történelmi, gazdasági körülmények megváltozása miatt – a szerbek többsége. Szerbiába költözött, és haláláig ott tanított. Érzelmi kötődése azonban megmaradt a városhoz, ez érezhető írásainak élményszerűségéből. Emellett törekedett a tudományos alaposságra. Gazdag forrásanyag alapján mutatta be Szentendre történetét az ókortól saját koráig, kiemelve azokat a „momentumokat”, amelyeket népe szempontjából különösen fontosnak tartott. Sajátos nézőpontból láttatta tehát Szentendrét: a szláv őshazából kirajzó, keresztény államot alapító, majd a középkori oszmán birodalom hódításai miatt szétszóródott, de szellemi egységét híven őrző szerbség viharos történelmének tükrében.

Mikor jelentek meg a mai Szentendre környékén az első délszláv telepések? Hogyan menekült Csernojevics Arzén pátriárka a törökök fogságából? Hogy köszöntötték a szentendrei szerb asszonyok Mária Teréziát? Mit énekelt a szentendrei szerb bakter? Hány szerb lakosa volt Szentendrének a 19. század végén? Hogyan büntették meg a rendetlen vagy lusta diákokat a szerb népiskolában? Mit szimbolizál a karácsonyi tuskó, és hogyan készül a karácsonyi kalács? Ilyen és hasonló kérdésekre is választ kaphatunk a könyvből.

Pavle Sofrić Szentendréről szóló írásait Szerbiában többször kiadták. A szerbség mindig is tudatában volt Szentendre jelentőségének a saját nemzeti léte szempontjából. „Észak Dubrovnikját” máig nagy becsben tartják déli szomszédaink, nemcsak kulturális

és egyházi szerepe miatt, de bizonyos archaikus népszokások helyi megőrződése okán is. Ám magyarul ezek az írások eddig nem voltak olvashatók, kivéve egy rövid, kivonatos fordítást, amely a „Momentumokból” készült. A Szentendréről szóló értekezések, szakdolgozatok általában ebből idéztek, ha Szofrics művére hivatkoztak.

Szofrics Pált „Szentendre első krónikásának” nevezte Máté György helytörténész, és már az 1980-as években tervezte, hogy írásait megjelenteti. Ezért a tanulmányok közül kettőt lefordított, ám kiadásukra nem került sor. A nyersfordítások fölkerültek a könyvtár polcára, a fénymásolatban őrzött szerb eredeti mellé. Néhány, a város története iránt érdeklődő diákon, kutaton kívül senki sem tudott a létezésükről. Több mint negyed század eltelt, mialatt sorsuk jobbra fordulását várták.

A könyv mostani kiadásához a fordítókon kívül – Edelenyi Mária, Vukovits Koszta – szükség volt még Stefanović Dimitrije nyelvészprofesszor, Stepanović Predrag író, nyelvész és irodalomtörténész mint szaklektor, valamint Szarvas Rita történelemtanár közreműködésére.

Programok tavasztól tavaszig, városzerte

Az emlékévké szervezője a budapesti Szerb Intézet, valamint a szentendrei Ferenczy Múzeumi Centrum és a Szerb Egyházi Múzeum volt, de mások is bekapcsolódtak a programba. Szentendre jelenlegi polgármestere, Verseghi-Nagy Miklós például – felelevenítve elődje, Dumtsa Jenő kedvenc időöltését – üdvözlőlapokat küldött a világ számos városába. Sok válasz érkezett, többek között olyan nevezetes helyekről, mint Bécs, Prága, Varsó, London, Edinburgh, Dublin, Sydney. Így a Dumtsa-korabeli képeslapok mellett maiak is megjelenhettek a Polgármesteri Hivatal tablóján.

Szintén a képeslapok adtak témát Péterffy Gergely történésznek, a Ferenczy Múzeum munkatársának, aki tárlatvezetéssel egybekötött előadást tartott október 7-én az állandó helytörténeti kiállításon, a Fő téri kereskedőház tágas pincéjében. A bemutató jól példázta, hogy a dualizmus korában az új technikai lehetőségek, a közlekedés fejlődése hogyan tette lehetővé az emberi érintkezés addig nem ismert formáinak megjelenését, a világ távoli pontjainak gyors elérését. Mindez átalakította az emberek térszemléletét, kitágította érdeklődését a világ dolgai iránt.

Ugyanekkor családi nap keretében Szentendre főterén képeslapkészítésre és üzenetek küldésére invitálták az alkotni vágyó fiatalokat és idősebbeket. De más népszerű programok is voltak, például a Tourinform Iroda munkatársai – Krizbainé Szabó Éva múzeumpedagógus közreműködésével – tematikus sétaútvonalat hoztak létre a városban, információs táblával megjelölve a Dumtsa Jenő személyéhez köthető helyszíneket. A HÉV-állomáson kihelyezett tábla arra hívja fel a figyelmet, hogy a helyi érdekű vasutat épp Dumtsa Jenő polgármestersége idején, 1888-ban adták át az utazóközönségnek. Szentendre belvárosában, a Bükkös-patakon átívelő hídnál arról értesülünk, hogy Dumtsa milyen sokat tett Szentendre árvíz- és környezetvédelméért. A hajdani polgármester lakóházánál (Dumtsa Jenő utca 20.) rácsodálkozhatunk arra, hogy a város főutcáját már 1897-ben, tehát húsz évvel Dumtsa halála előtt róla nevezték el. A Szerb Múzeum főtéri épületén kihelyezett tábla tanúsága szerint ott előbb szerb népiskola, majd tanítóképző volt, Dumtsa polgármestersége idején pedig a Javor³ nevű kulturális egyesület működött benne. A Városháza bejáratánál lévő tábla szerint Szentendre 1896-ban látványos rendezvénysorozattal csatlakozott az országos millenniumi ünnepségekhez. A székesegyház

köckerítésén elhelyezett ismertető Dumtsa jótékony célú alapítványairól szól, melyeket a szerb ortodox egyház kezelt, de az adományokból nem csak szerbek részesültek. Végül a szerb temető kapujánál megtudhatjuk, hogy Dumtsa síremlékét civilek kezdeményezésére és adakozásával újították fel 2012-ben. Ezeket a helyszíneket végigjárva, a kihelyezett tájékoztató táblákat böngészve, esetenként a felkészült vezetők magyarázatát hallgatva ismerkedhettek az érdeklődők a város múltjával az emlékév keretében.

Dumtsa Jenő portréja az emlékezetére készített tanulmányköteten (Szentendrei Füzetek VI. 2001)

Gaján Éva

Jegyzetek

1. Kiadó: Pest Megyei Könyvtár, Szentendre, 2017.
 2. Kurátorok: Tyekvicska Árpád történész-muzeológus, Sz. Tóth Judit néprajzkutató, valamint Péterffy Gergely és Bozó-Szűcs Diána történészek.
 3. Jelentése: juhar.
-
-

Borbé Levente

Erdélyi iskolai könyvtárosok a változások éveiben

Az első nagy fordulat az erdélyi magyar iskolai könyvtárosok életében az 1989-es rendszerváltás volt. Magyarországról tonnaszámra érkeztek könyvek, folyóiratok atlaszok stb. Az ajándéksomagban lévő dokumentumok semmilyen szempontból nem lettek szelektálva. Az öröm mégis nagy volt, hiszen könyvtárépítés céljából igen jól jöttek az adományok. Sajnos, ezt követően sem került sor a könyvtáros általi megrostálásra. Így olyan példányok is kerültek be a könyvtárba, amelyeket az olvasók sohasem vettek ki. Ahol ésszerűen jártak el, ott bizony a mai napig is többnyire használható dokumentumok vannak.

Az iskolai könyvtárosok a '90-es években még a régi rendszer szerint csak a módszertani gyűléseken és a továbbképzőkön tudták megosztani szakmai tapasztalatukat, véleményüket. Tevékenységük is nagyjából az intézmény falai közé korlátozódott.

Az adományos hősorkorszak lejártával, leszámítva 4-5 komolyabb állami és helyi jellegű támogatást, az iskolai könyvtárak finanszírozás nélkül maradtak. Néhanapján még be-érkezett egy-egy ajándéksomag, de nem mindig tartalmazta azokat a dokumentumokat, amelyekre a könyvtárnak is szüksége lett volna.

Az igazi áttörést a könyvtárak és a benne dolgozó könyvtárosok megsegítése érdekében a továbbképzések adták, amelyek a hagyományos szakmai gyűléseket tették kerekébe. A továbbképzéseken és más szakmai találkozókön a könyvtárosok meg tudták osztani tapasztalataikat, s problémájukra gyógyírt kereshettek.

Az első komolyabb továbbképző Hargita megyében a csíkszeredai Apáczai Csere János Pedagógusok házában zajlott.¹ Az oktatók szintén az iskolai könyvtárosok közül kerültek ki. Majd a Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége által meghirdetett Bolyai Nyári Akadémia keretén belül könyvtárosoknak megszervezett továbbképzővel folytatódott. Ez volt az első nemzetközinek számító képzés, ahol az előadó tanárok Magyarországról jöttek. Ennek köszönhetően az anyaországgal való kapcsolatok fokozatosan megerősödtek. Később lehetőséget kínált továbbképzésre a kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetem, valamint a Romániai Könyvtárosi Egyesület is.

A század- és egyben évezredforduló a változások sokszínűségével kihívások elé állította az iskolai könyvtárosokat. Az 1990-es évek végétől a számítógépek megjelenésével az iskolai könyvtárakban is egy új korszak kezdődött a könyvtárosok mindennapi feladataiban. A könyvtárosi tevékenységet más útra terelték. Mindehhez hozzájárult a világháló mint közönségszolgálat elterjesztése. Az olvasótermek zsúfolásig megteltek diákokkal a számítógépek körül. Ki kellett dolgozni egy feliratkozási rendszert, még szünetekben is, hogy valamelyest korlátozni lehessen a gépek körüli káoszt. Így is kész kálvária volt, ameddig sorra kerültek az érdeklődők. Szabályt kellett hozni arra is, hogy hány ember ülhet le egy gép mellé. A magas létszám az otthoni számítógépek fokozatos elterjedésével kezdett csökkenni. Ma már csak azok ülnek le, akik valóban versenyekre vagy tanulási céljából használják.

Az egyik sikeres lépés az iskolai könyvtárak életében a közkönyvtárakkal való kapcsolatfelvétel volt. A Romániai Magyar Könyvtárosok Egyesülete tárt karokkal fogadta/fogadja minden egyes iskola könyvtárosát. Azóta az egyesület által nyújtott lehetőségek folyamatosan segítik az iskolákban dolgozó könyvtárosokat (továbbképzők, konferenciák, vándorgyűlések és más rendezvények). Közös gondok orvoslására pedig megoldásokat próbálnak találni. Ez volt az útkeresés időszaka.

A 2007 augusztusában Sepsiszentgyörgyön, a Kárpát-medencei iskolai könyvtárosok számára megrendezett Mikes Konferencia igazi mérföldkőnek számított az erdélyi magyar iskolai könyvtárosoknak. Ezért köszönet illeti Kiss Lászlót és lelkes háromszéki csapatát.

Iskolai könyvtárosok a Mikes Konferencia egyik előadásán (2007)

Ott született meg az e cikk írója által szerkesztett *Hargita Megyei Iskolai Könyvtárosok blogja*, amelyet félesztendő múlva román változata is követett.² A blogon nemcsak a Hargita megyei könyvtárosi hírek, rendezvények, ötletek és más szakmai tapasztalatok kerültek megosztásra, hanem nyitva állt az erdélyiek előtt is. A blogon lévő szakmai tippek, tanácsok, elképzelések valóságos ötletbörzévé nőttek ki magukat. Előnye, hogy könnyen visszakereshető és felhasználható. Bizony az sem utolsó szempont, hogy a könyvtáros-

ok problémáikat és munkájuk gyümölcsét meg tudták/ meg tudják osztani a szélesebb könyvtárszakmai közösséggel. Az erdélyi és nem csak magyar ajkú iskolai könyvtárosok zöme e virtuális kommunikáció segítségével által könyvtárosi főiskolát és egyetemet végzett. Ezt követően megszületett a Hargita megyei iskolai könyvtárosok csoportlevező listája. A Hargita megyei iskolai könyvtárosok elektronikus körleveléből kérésre *Erdélyi Iskolai Könyvtárosok körlevele* lett, ahol a szakmabeliek megoszthatták problémáikat is, amelyekre megoldást próbáltak találni. A virtuális közösségi terek fellelkesítették az iskolai könyvtárosokat. Egyre több lehetőség nyílt további képzésekre, önképzésekre.

A könyvtárosi világgal való kapcsolat teret adott a közösségépítésre. Ezáltal az Iskolai Könyvtárosok Világhónapján közös rendezvényeket hoztak létre hazai és külföldi iskolai könyvtárakkal együtt. A helyi jellegű rendezvények is megszorodtak. Egyre több könyvtáros lelkesedett fel, és igyekezett minél színvonalasabb programokban részt venni, vagy ő maga hasonlókat megszervezni.

Az iskolai könyvtárosok szakmai téren is összejöttek, aktív tagjaivá váltak az általuk szervezett rendezvényeknek. Körzeti, megyei, megyeközi és regionális programokat szerveztek, ahol meg tudták mutatni munkájuk gyümölcsét. Visszakerülve iskolájukba, mindenki a saját könyvtárában próbálhatta ki mindazt, amit a módszertani megbeszéléseken, gyűléseken, továbbképzőkön megismert. A rendezvények megszervezése nem kis feladat maradt számukra, hiszen legtöbb esetben szünetről szünetig állapíthatták meg annak időtartamát, mert a könyvtárat egy előadás végett sem lehet csak úgy bezárni. Kivételt képeztek a nagyobb volumenű ünnepekre hangolódva előkészített programok.

A tapasztalatcserék segítségével, az iskolai könyvtárosok bátorodásával egyre több rendezvény született, amelyek segítették az oktatás és a nevelés gördülékenyebbé tételét az adott intézményen belül. Programjaikban éltek az összes információs eszközzel, amely rendelkezésükre állott (világháló, film, hangfelvétel, képek, könyvek és más információs eszközök). A könyvtárosok támogatták a nagyszabású iskolai rendezvényeket is. A világháló adta lehetőségekkel élve pedig a diákokat, mint egy kalauz folyton kísérték/ segítették a helyes témák kiválasztásában. Ugyanakkor felhívták a tanulók figyelmét a kulturális rendezvényekre, valamint szorgalmazták tanárkollégáik körében a helyi értékek megerősítésének fontosságát.

A tanulóknak kiváltképp fontos az irányítás, hiszen az információ dzsungelében pillanatok alatt eltévedhetnek. A könyvtáros segélynyújtása egyfajta mentőöv is a diákok részére. A legfontosabb továbbra is az olvasóvá nevelés maradt. Ezt sokan jól kezelték, főleg az első osztálytól kezdődően. Itt a könyvtárosok, a diákok által kiválasztott könyvek bemutatójára bevonták a szülőket és a tanárkollégákat is. A gyerekek személyes élményének, az előadásban való részvételének bemutatása fontos volt és igazi nagy kedvet adott az olvasásra a továbbiakban. Az eddigi tapasztalat azt mutatta, hogy a nagyobb diákokat is be lehet vonni, vagy vissza lehet csábítani az olvasás univerzumába. A módszer nem más, mint a kortárs irodalommal való találkozás. Elsőbbséget élvezett itt az irodalmi esteken való részvétel, és az író-olvasó találkozó. Sajnos a kortárs irodalmat nehéz beszerezni, hiszen elég vékony összeggel gazdálkodhat az iskolai könyvtáros. Van eset, amikor egyáltalán nem is támogatják az iskolai könyvtárakat (8 esztendeje egy vasat sem adtak az iskoláknak). Ezen valamelyest a most már többségében helyi jellegű adományok segítenek. Az adományok zöme régebbi kiadásokat tartalmaz, nem éppen kortárs irodalomból áll.

Egy érdekes ide vonatkozó megjegyzés, hogy a régi könyvlopás megszűnt. A könyveket már nem annyira „bántják”, mint régen. Inkább hanyagságból nem kerülnek vissza a könyvtárba (valahol elhagyják, elvesztik stb.).

Az iskolai könyvtárosok berkeiben a lelkesedés folyamatosan nőtt, a felsorolt gondok ellenére is. 2004-től kezdődően, a tanügyminisztérium jóváhagyásával több dokumentációs és információs központot (tudásközpontot) alakítottak ki országszerte.³ A központok létrehozása a *Nevelés az Információért* című francia-román kétoldalú együttműködési program keretein belül valósult meg, melynek lebonyolításában részt vállaltak az országban lévő megyei pedagógusok házai is.

Eleinte még támogatásban is részesült az az iskola, aki bevállalta, hogy tudásközpontot hoz létre. Amikor már ki volt építve ez a hálózat, akkor kezdődtek a bajok. A 2008-as 25%-os fizetéscsökkenés volt az első érvágás, amely megnehezítette a dokumentarista munka végzését, mert valljuk be: a pénz nagyon tud motiválni.

A dokumentarista „álom” nem valósult meg, hiszen a könyvtárpedagógusnak megfelelő személyek nagy része jó néhány esztendeje ingyen és bérmentve vállalja az iskolai könyvtár működtetését. Legtöbbször egy tanár vagy maga a könyvtáros munkálkodik benne. Természetesen a 40 órából 18 pedagógia és 22 kulturális tevékenység kivitelezése összezsugorodott akkorára, amennyire azt az erre kiválasztott önkéntes személy a munkája mellett még elbírja. Az információtudás és -feltárás, kalauzolás, tervezés és szervezés ilyen hátrányokkal indulva bizony nem is akármilyen nehézségekbe ütközik.

2015-ben, a könyvtárosi állások veszélybe kerülése után azonban a romániai iskolai könyvtárosok helyzete is teljesen megváltozott. A leépítések során a teljes állások egy részét megszüntették vagy megfelezték. Sok félbevágott állást a könyvtárosi munkától homlokegyenest eltérő posztal egészítettek ki. A negyedállások, amelyeket rendszerint a nyelv- és irodalomszakos tanárok végeztek, teljesen megszűntek. Csak Hargita megyében a teljes állások felét félbe vágták vagy megszüntették. Az intézményen belül a teljes állású könyvtárosoknak is adtak jó bőven a munkájukon kívül elvégzendő feladatokat. Egy iskolai könyvtáros saját tevékenységében sem mindenütt erős. Egyáltalán nem csoda, ha ebben a helyzetben a plusz kötelezettségek a munka minőségének rovására mentek.

Visszatérve a világháló adta lehetőségekre, nem kell elfelejteni annak közösségkövető szerepét, főleg a folyton változó, és nem mindig építő jellegű tanügyi reformok alatt. Szerencsére a kapcsolatok megvannak, s már tudnak kommunikálni egymással a virtuális világ segítségével. Ez sem utolsó szempont. A megoldás pedig mégis az, hogy hallassák a hangjukat! Hogy képben maradjanak, akkor is, ha ez most sokkal nehezebb. Tudnivaló, hogy az időhiány miatt az adott lehetőségek korlátozódnak, s mégis valahogyan a minőségre koncentrálni kellene haladni tovább. Mindehhez felmérve a terepet, be kell tartani egyfajta fontossági sorrendet, és természetesen számba kell venni azt is, hogy mennyi terhet képes elbírní a könyvtáros.

Jegyzetek

1. Borbé Levente: Hargita megyei iskolai könyvtárosok módszertani napja. Elérhető: <http://hriskkonyvtaros.blogspot.hu/2014/10/hargita-megyei-iskolai-konyvtarosok.html> (2014.10.29.)
2. Borbé Levente: Tíz esztendő a Hargita Megyei Iskolai Könyvtárosok blogja! Elérhető: <http://hriskkonyvtaros.blogspot.hu/2017/08/tiz-esztendos-hargita-megyei-iskolai.html> (2017.08.10.)
3. Borbé Levente: Dokumentációs és információs központok Romániában. Elérhető: <http://hriskkonyvtaros.blogspot.hu/2008/01/dokumentcis-s-informcis-kzpontok.html> (2008.01.24.)

Új egyszerezős országtörténeti monográfia

A magyar historiográfiában tekintélyes hagyománya van az egyszerezős országtörténeti monográfiáknak – a XVI-XVII. századi kezdetektől a neves pozitivistákon vagy a Marczali Henrik neve fémjelezte művelődéstörténeti irányon át a XX. századi szellemtudományt művelő Hóman-Szekfű szerzőpáros munkájáig ér a sor. Már e recenzió elején ki kell mondani, hogy Romsics Ignác e munkájával a nagy elődök nyomdokaiba lépő méltó utód, aki a rendszerváltozást követő időszak első nagy Magyarország történeti monográfiáját alkotta meg. Azért érdemes a kötet születése időszakának fontosságát tulajdonítani, mert ezzel azt is jelezzük, hogy a tudós szerző nem marxista szemléletű – vagyis osztályszempontú – monográfiát alkotott, de nem is hajított ki mindent abból a tudásanyagból, amelyet az 1945 utáni hazai történetírás halmozott föl. A rendszerváltozás óta eltelt több mint negyed évszázad alatt valamelyest kiformalódott egy, a korábbi és újabb történetírói irányokat integráló szemlélet, amelyet szerzőnk is sikerrel alkalmaz.

Az egyszerezős országtörténeti monográfia műfaja önmagában fölvet bizonyos problémát, mint hogy a szerzője nyilvánvalóan nem lehet a magyar őstörténet és az ezeréves magyar államiság valamennyi korszakának, részletkérdésének elmélyült kutatója, szakértője, ezért bizonyos korszakok áttekintését az előtte járó történészekről való szakirodalomból alkotja meg, de a maga sajátos szempontjai szerint hivatkozik ezekre. Vagyis kötete terjedelmének tekintélyes hányadában „hozott anyagból” dolgozik, csak épp a maga koncepciójához szabva. Romsics Ignác a XX. század tudós kutatója, tehát az azt megelőző kilenc évszázad históriáját a szakirodalom áttekintésével dolgozza föl. Ugyanakkor azt is tudni kell, hogy az egyszerezős monográfiák olvasói többnyire nem is precíz kidolgozású, elmélyült szaktanulmányt, a múltban végzett „mélyfúrásokat” jelentő tudós értekezést várnak, hanem áttekintő léptékű, igényes ismeretterjesztést. Romsics Ignác ebben is – miként a szemléletmódok integratív alkalmazásában – középúton áll, könyve az összegző igényű, magas színvonalú tudománynépszerűsítést testesíti meg.

Néhány adat a könyvről. A hatodfélszáz oldalas munka öt fejezetre tagolódik; ez a kronologikus szerkezet lényegében a magyar történelem közismert periodizációját kö-

veti. Az első rész (*A magyar nép kialakulása és meglepedése a Kárpát-medencében*) a magyar történelem úgynevezett korai időszakát tekinti át, a voltaképpeni a közép-európai ókort. A második nagy fejezet (*A középkori Magyar Királyság*) címe önmagáért beszél, hiszen a középkor földolgozását nyújtja. A harmadik egység (*A három részre szakadt magyar állam*) a kora újkornak felel meg; a negyedik (*A magyar korona országai a Habsburg Monarchiában*) az újkor történetje; az utolsó rész (*A trianoni Magyarország*) pedig a XX. század összefoglalását adja. A fejezetcímekből az is világossá válik, hogy Romsics Ignác számára a haladás vezérfonalát a magyar államiság adja, érdeklődésének középpontjában a mindenkori magyar államrend és az állam politikája áll.

Mivel az országtörténeti monográfiák nagy időtávlatot fognak át, megmutatkozik bennük az az ismert jelenség, hogy minél inkább haladunk visszafelé az időben, annál több a kanonizált ismeret, és megfordítva: mennél közelebb kerül az olvasó a saját korához, annál több a vitatott, lezáratlan kérdés. A magyar történelemben is így van ez, azzal a kiegészítéssel, hogy nálunk az őstörténet is vitatott, hiszen ebben csapnak össze a hun, türk és a finnugor származás hívei – Romsics ez utóbbi mellett teszi le voksát. Ugyancsak sokszor fölmerülő kérdés, hogy a nemzeti történelem köré milyen perspektívában rajzolja föl egy-egy szerző az európai történeti kontextust. Magyarán: korszakról korszakra haladva érzékelteti-e, hol állt hazánk a mindenkori Európa fejlettségi színvonalához, nagy folyamataihoz képest. Romsics is úgy gondolja, hogy a középkor végén közelítettünk leginkább az európai nívóhoz, aztán a török hódoltság visszavetette az ígéretes fölvelést. Csak a kiegyezést követő évtizedek kecsegtettek ismét a nyugathoz történő fölzárkózás reményével, ezt a reményteli tendenciát a háborús veszteség és Trianon diktátuma akasztotta meg. Ugyancsak visszatérő kérdése a nagy múlt-áttekintő monográfiáknak, hogy a szerzőik tankönyvszerűen prelegálnak-e, vagy – jó tanár módjára – főleglémlik a vitatott kérdéseket is. Erről Romsics így ír: „*Következetesen szembe akartam nézni nemzeti múltunk (...) vitatott, kényes vagy annak tartott témaköreivel, például a magyarok etnogenezisével, a török elleni védekezés lehetőségeivel, szabadságharcaink természetével, a Habsburg-uralom fény- és árnyoldalával, s persze a 20. századi két nagy traumánk, Trianon és a holokauszt okáival és következményeivel is.*” És valóban így jár el: például könyve elején röviden ismerteti a magyar nép eredetével kapcsolatos, egymásnak ellentmondó nézeteket, a korábbi hipotéziseket, de aztán egyértelműen állást foglal a XVIII. századi eredetű és alapvetően nyelvtörténeti alapon alapozású finnugor származás teóriája mellett. De azt is rendre kiemeli, mi az, amiben a különféle irányzatok, fölfogások között egyetértés van, mint mondjuk, abban, hogy a VIII-IX. században a magyar nép a Fekete-tengertől északra eső vidéken élt.

Romsics Ignác a magyar történelem nagy korszakait a magyar államszervezés történetével kapcsolja össze: a kora középkori, Szent István-i államtól a három részre szakadt országon és a Habsburgok fennhatósága alatt újra egyesült birodalmon át a Trianonban megcsonkított országig. De az állam- és politikatörténet primátusa mellett minden korszakban és azok alkorszakaiban rövid áttekintést ad a gazdaság, a társadalom, a kultúra és az életmód történetéről, például a II. fejezetben részletesebben foglalkozik a kereszténység fölvételének hatásával, a letelepedéssel járó életmódváltással. A középkor életmódtörténetében külön foglalkozik a vadászattal mint az úri rétegek társadalmi méretű és funkciójú passziójával, vagy a kétarcú szexualitással, amely egyfelől megfelelt a vallás diktálta szigorú normáknak, másfelől nem volt ritka a kicsapongás sem – e tekintetben Zsigmond király személye külön is szóba kerül. Szól a konyháról, a gasztronómiáról, a húsfogyasz-

tás étrendi túlsúlyáról, aminek egészségügyi következményei is voltak, igen sok volt a köszvényes ember. Itt beszél arról is, hogy télen a kőből rakott és huzatos épületek falai szinte sugározta a hideget, ezért a vesebetegségek is sok áldozatot szedtek, a fertőző kórságokon kívül. Vagy összeveti például a felvidéki és debreceni protestáns polgárok puritanizmusát a kolozsváriak kifejezett pompakedvelésével és kényelemszeretetével.

Ahogy közeledünk a jelenkorhoz, egyre több téma kapcsán ismertet a szerző vitás álláspontokat, politikai implikációval terhelt történelmi mozzanatokot. Ugyanakkor maga is produkál vitatható nézeteket. Például azt írja, hogy a Tanácsköztársaság bukása, 1919 augusztusa után káosz alakult ki az országban. Valójában 1918 ősze óta egyfolytában káosz volt, hiszen a vesztes háborúból hazatért vagy épp a területveszteségek miatt hazatérni nem tudó katonák elégedetlensége idézett elő folytonos társadalmi feszültséget, fűtötte a forradalmi hevületet; egymást váltották a rendszerek, kormányok, különböző hatalmi központok alakultak ki, terror terrort váltott ki. Nemkülönben kétséges az az állítása, miszerint az 1970-es években, a Kádár-korszakban a magyar kormány „a színpalak mögött” szót emelt a határon túli magyarokért. Ennek máig nemigen lelmi nyomát, sőt, inkább arra tudunk példákat, hogy aki szót emelt, azt alaposan leintették, mint Csoóri Sándort; Illyés Gyulát pedig nemzetközi tekintélye védte meg a komolyabb retorzióktól.

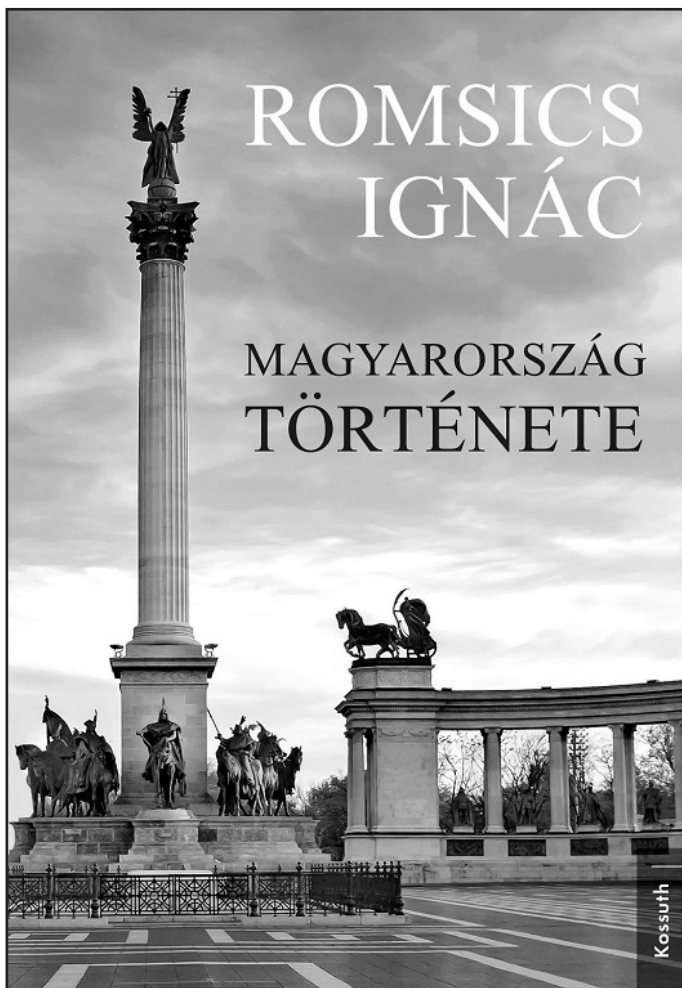
Romsics minden hazai kérdéskör vagy korszak tárgyalásakor fölvezet a téma nemzetközi kontextusát, például az 1945 után történtek tárgyalása közben ismerteti a hidegháború aktuális fejleményeit, vagy a '80-as évekre való visszapillantáskor a Gorbacsov-féle reformpróbálkozásokat jellemzi. Izgalmas összevetéseket is végez, mint amikor arról beszél, hogy a társadalom legjobban és leggyöngébben kereső fölső és alsó 10 százaléka között 1962-ben 5,8-szoros volt a különbség, 1982-ben ez 3,8-ra csökkent, majd a rendszerváltozás első évében 6,0-szorosra nőtt. Ugyancsak érdekes párhuzamvonásként említhető, ahogyan az Orbán Viktor kormányzása alatt megszületett intézkedéseket Bethlen István 1921-22-es változtatásaihoz hasonlítja, már a kormányzat stabilitására tett törekvéseket illetően.

Romsics Ignác rendre tényeket közöl, megállapításokat tesz, kijelent, meghatároz, okadatol; hosszabb érvelésbe, magyarázatba, elméleti fejtegetésbe ritkán fog, miközben azért utal a tágabb, európai összefüggésekre is. Ugyancsak folyvást utal a kötetben található színes kép- és térképmellékletek számozott illusztrációira; a szakirodalomból átemelt megállapításait a lábjegyzetekben közölt hivatkozásokkal támasztja alá; a kötet végén pedig fejezetek szerint tagolt szakbibliográfiát ad, amely arra is kiválóan alkalmas, hogy a magyar múlt különböző korszakai és témakörei iránt komolyabban érdeklődők megtalálják az adott kérdés alapvetően fontos irodalmát.

A szerző a jegyzetekkel, mutatókkal, képjegyzékekkel együtt 543 oldalon foglalja össze a magyar nemzet és a magyar államiság történetét a kezdetektől a 2011. évi új alkotmány megszületéséig. Ha csupán ezt a pusztát tény tekintjük, akkor is önmagában hatalmas és tiszteletet parancsoló vállalkozás volt e monográfia megalkotása. De a nyilvánvaló elismerés mellett is adódik a kérdés: végül is kinek szól ez a munka? Az előismeretek nélküli érdeklődőnek, vagy a jó képességű és történelem iránt vonzódó középiskolásnak, esetleg olyannak, aki „mindenből egy kicsit” szeretne tudni? Azután: érdemes-e az elejétől a végéig elolvasni, vagy csak azt a korszak-fejezetet, ami igazán érdekli az adott olvasót? De akit csak egy-egy korszak érdekel, annak nem kellene-e inkább egy részmonográfiát, szak tanulmányt ajánlani? Számos ehhez hasonló kérdés merülhet föl az ilyen országtörténeti

monográfiák láttán. De, hogy megválaszolhassuk, legelőször kézbe kell venni a könyvet, itt-ott beleolvasni, aztán hagyni magunkat sodortatni az érdekes, a kijelentések sokasága ellenére sosem fárasztó, olvasmányos szöveg hátán.

Romsics Ignác: Magyarország története. Budapest: Kossuth Kiadó, 2017. 543 p.

Mezey László Miklós